

Madencilik ve Yabancı Sermaye

KADRI YERSEL *

ÖNSÖZ

1927 yılında, kendi ülkemde yabancıların ortasında madencilğe atıldım. Kısa bir süre sonra çevrem, bir avuç yurt severin çabasıyla bilim ve teknoloji alanında hizmetli olanlar dışındaki yabancılardan arındı. Aynı dönemde, Zonguldak'taki dağınık ve perişan yapıları kömür ocaklarının, tek işletme halinde bütünleştirilmesi, en çetin koşullar altında teknik yönden de başarılar çapı küçük ama bizim için önemi büyük olan KÖMÜR HAVZAMIZIN, israftan korunması ve ulusal çıkarlara uygun biçimde değerlendirilmesi sağlandı. Bakırlarımız dünya pazarlarına akar oldu. Demir ve kükürt yurt hizmetine girdi. Linyitlerimiz önemli görevler yüklendi. Krom önemli bir ekonomi gücü haline geldi. Petrol da bulunarak üretime geçirildi.

Türk ulusu, bütün bu birbirini destekliyerek izleyen başarılı atılımları, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüyle Etibank'ı kurarak salt kendi gücüyle gerçekleştirdi. Bundan kısa bir süre sonra da, kan ve ateş pahasına siyasal bağımsızlık kazanarak kurduğu Türkiye Cumhuriyeti Devletine, Osmanlılardan kalan dış borçları da (koyu bir yoksulluğa katlanarak) kökten temizleyip, 1946 yılında ekonomik bağımsızlığa giden yolları da açtı.

Fakat, 1946 yılını izleyen günlerde, kendi çıkarlarından başka hiçbir şey önem vermeyen yabancılara, kapılarımızı yeniden ardına kadar açtık. Osmanlı imparatorluğunu yıkan SOSYO-EKONOMİK koşulları değiştirmeye çalışacağımıza, bunların güçlenmesine seyirci kaldık. Hattâ yardımcı olduk. Böylece, ekonomik bağımsızlığa kavuşma umudu yerine de, siyasal bağımsızlığı tekrar kaybetme kuşkusu geldi oturdu.

Yabancı eli ve parası olmadan maden kaynaklarımızı değerlendirenleyiz biçimindeki ön yargı, kitleleri şartlandırmak için yabancılar ve hizmetlerindeki yerliler tarafından yayılmaya başlandı. Amerikasız yaşayamayız'ın paralelinde yürütülen bu kampanya; özellikle madencilik ve ticaret Konularının YABANCI DEVLET memur ve Uzmanlarına hazırlattırılması şeklindeki (Ulusal Onurdan Yoksun) davranışları, kurtuluş savaşı kahramanlarına bile hazmettirecek kadar etkenliğe ulaştı.

1960 yılında, bilimin güçlü sesine ve parlak ışığına açılan aralıklardan geçip süzgecine giren tartışmalardan öğrendik ki, Emperyalizm, kendi ulusunu ve öteki ulusları silah gücüyle sömürmek biçimindeki soygunculuğu bırakmış ve yerine, mazlum uluslara güler yüzle yanaşıp, borç vererek kandırıp, para şikirtisi ile şaşırtıp, içlerindeki hainleri de küçük çıkarlarla bağlayıp gerçek niteliklerinin tam tersi olan şirin ve iyilik sever bir görünüşle yeni ve kapalı soygun yöntemleri koymuştur.

NEOEMPERYALİSTLER, artık gücüne güvenerek saldıran bir kartal değil, zehirler salarak uyuttuktan sonra avının kanını emen bir YARASA dır.

Bundan ötürü, yabancıların telkinlerini bilim ve mantığın kantarlarına vurmadan, kıllı kırk yararcasına inceleyip yarar ve zararlarının tümünü açıklığa kavuşturmadan benimsemek zorunludur. Böyle bir tutum, gavur deyiminde özleşerek halk'a yayılmış olan yabancı düşmanlığının (Xenophobia) zararlı ifratlarından korunmak için de gereklidir.

(*) Maden Y. Mühendisi, Maden Dairesi

Bu nedenlerle, üniversitelerimizin yabancı severliğe şartlanmamış değerli öğreticilerinin ve yazarlarımızın eserlerinden yararlanıp, yabancı özel sermayenin yatırıma özendirilmesinden, madencilik alanında doğacak sorunları incelemek bir meslek görevi olmaktadır.

Dil ve bilgi yetersizliklerini, amacın içtenliğine bağışlamalarını sayın okurlardan istirham ederim. 3.1.1970 Ankara

1 — KONUYA GİRİŞ :

Endüstri aşamasını tamamlayıp ulusal ekonomilerini geliştirmiş olan kapitalist ülkelerde, büyük servetler birikmiştir. Buradan, geniş çaplı bir sermaye gücü, dünyanın dört bucağına yayılır. Bu akımı vücuda getiren sermaye türlerinden olup, başka ülkelerde yatırıma yönelen özel sermayenin, madencilik alanındaki durumu ve tutumu incelememizin konusunu teşkil etmektedir.

Bu yabancı özel sermaye akımının en önemli itici ve çekici güçlerini;

1 — Biriken servetin kendi ülkesindeki girişim olanaklarından taşması,

2 — Kendi, mamul maddelerine sürüm sağlanması,

3 — Endüstrilerinin ham madde ihtiyacının karşılanması,

4 — Geri kalmış ulusların doğal kaynaklarındaki zenginliklerle emek güçlerindeki ucuzluktan yararlanılması,

5 — Daha üstün kâr olanaklarının bulunması,

Şeklinde tanımlamak mümkündür.

Özel sermaye ihraç eden ülkelerin yöneticileri, bu akımın genişlemesi için çaba harcarlar. Bunların başda gelen temsilcisi olan Birleşik Amerika Devletlerinin, bu konuda diplomatlarına görevler verdiğini biliyoruz. Buna paralel olarak, sermayeye ihtiyacı olan uluslar da, çekici koşullar yaratarak bu akımdan büyük paylar elde etmeye çabalarlar.

İşte, yabancı özel sermayeyi teşvik olarak nitelediğimiz sorun, bu sermaye hareketinin itici ve çekici güçleri olan karşılıklı menfaatler arasında denge kurulmasıyla ilişkili olan hususlardır.

Bu sorun, uzun yıllardan bu yana ve bu gün de yurdumuzda tartışılmaktadır. Bilimsel incelemelerle konu aydınlatılmaya çalışılmış ve bir çok sakınca ile gerçek, gün ışığına çıkarılmıştır. Ancak, bu değerli çabalara rağmen, maden sektöründeki durumun, yeterince aydınlanmadığını sanıyoruz. Bu kuşğunun temel kaynağı, sermaye yatırımı ile ilgili oldukları ve uzun süredenberi çözüm bekledikleri halde sözü bile edilmeyen önemli sorunların varlığı ve bunların madencilik yatırımlarına yaptıkları olumsuz etkilerin küçümsemekle dikkate alınmamalarıdır.

Bundan ötürü, ULUSAL EKONOMİ gücüne, bu günden çok daha büyük paylarla katkıda bulunması gereken madencilığe, yabancı özel sermayenin yatırım yapmaya teşvik edilmesiyle ilgili olan sorunların, daha berrak olarak tanınması, incelenip sakıncalarının ve doğru çözümlerinin bulunması gerekir. Bunu gerçekleştirmek, ulusal kalkınma çabalarının başarı şartlarından biri olduğu gibi, maden mühendisleri için de kaçınılmaz bir meslek görevidir. Bu nedenle konuyu, meslekten olmayanların da rahatça izleyebilmelerini olumlu kılacak bir dille belirleyip tanıtmaya çalışacağız.

Bu çabanın başarılı olabilmesi için, günümüzdeki ileri dünya madenciligiyle yurdumuzun koşullarını, yerli ve yabancı sermaye birikimiyle yöneldikleri yatırım alanlarını ve maden yatırımlarının genel koşullarını, karşılaştırmalı olarak saptamayı yöntem olarak seçtik.

Böylece, çözüm bekleyen sorunların daha kolay anlaşılır hale geleceklerini ve seçtiğimiz yöntemin gereği olan yaygınlığında, bilim süzgeci için önemli bir sakınca olmayacağını umuyoruz.

II — UYGAR DÜNYADA MADENCİLİK KOŞULLARI :

Endüstri aşamasını gerçekleştirmiş toplumlar bile, yakın zamanlara kadar demir, bakır, civa, kalay, kurşun, çinko, altın ve gümüş gibi az sayıda metal ve bunların sınırlı olan üretimleriyle yetinebiliyordu. Günümüzdeyse, insanların ihtiyaç listesine hemen hemen metallerin tümüyle çok karmaşık ve kalabalık bir alaşım ve bileşik ordusu girmiştir.

İleri sanayi ülkelerinde el ve atölye sanatları çağı, yerini makina uygarlığına bıraktıktan sonra bu listenin çeşidi ve tüketim miktarları da çok büyük ölçülere yükselmiştir.

İşte bu artışla birlikte, maddelere olan hakimiyetleri bir bakıma zayıflayan insanlar da, madde kalabalığının yarattığı bir cendere içine girmişlerdir.

Bu bol çeşitli maddelere duyulan ihtiyaç o kadar artmıştır ki, artık yer kabuğu yüzeyinde rastlanılan ve artlarından ancak sınırlı derinliklere kadar inilebilen zengin maden cevherleriyle yetinmek olanağı kalmamıştır. Bu yüzden insanlık :

1 — Madenleri yerkabuğunun insan ayağı basmayan, kolayca ulaşılamayan, gözle görülmeyen gizli yerlerinde de arayıp bulmaya,

2 — Çıplak gözün seçemeyeceği, her gözün tanıyamıyacağı, taş görünüşlü ve çok karmaşık yapılı olan düşük dereceli maden cevherlerinden de yararlanmaya ve bunları büyük üretimin temeli yapmaya,

3 — Yerkabuğunun daha derinlerinden, deniz altlarından hatta içinden yani güçlüğü her gün biraz daha artan doğal koşullar altında üretim yapmaya,

Günden güne artan bir şiddetle zorlanmaya başlamıştır. Bu zorlanma, madencilikte (öteki sektörlerin çoğundan da geniş çaplı olarak) BİLİM ve SERMAYE birikimine özel bir önem kazandırmıştır.

Madencilik BİLİMLERİ ve GİRİŞİMLERİ için zamanında SERMAYE yatırımları yapmış olan endüstrileşmiş ülkelerin, çok yoğun ve aralıksız sürdürdüğü çalışmalar sonucunda, madenlerin aranması ve işletilmesi yöntemleriyle bunlara uygun makinaların yapım ve kullanılmasına ilişkin TEKNOLOJİ'de, köklü değişme ve gelişmeler olmuştur.

Bu gelişmelerden yeterince yararlanabilen toplumlar, doğal koşullarla daha başarılı savaşarak maden üretiminde büyük olanaklar elde etmişlerdir. Ancak, bu olanaklardan yararlanabilmek için dahi önceden :

- a) Madencilik girişimlerini, başarıyla planlayıp yürütebilecek nitelik ve nicelikte bir teknisyen kadrosunu yetiştirecek yatırımların zamanında yapılmış olması,
- b) Arama ve işletmeye değerli yöntemlerin, gerek planlama gerekse bu planları araziye uygulama dönemlerinde, başarılı biçimlerde kullanılabilmesinin ilk şartı olan çeşitli ölçeklerdeki topografik ve jeolojik haritalarla etüdüleri kapsayan bir bilimsel alt yapının kurulmuş olması,
- c) Ağır endüstri ve uluslar arası ticaretle zorunlu olan bağımlılığın doğurduğu sakıncaları, yok edecek ya da etkilerini hafifletecek güçte koruyucu bir Devlet desteğinin sağlanması,

Kesinlikle zorunludur. Ve, bunların üçü de gerçekleştirilebilmek için uzun zaman, büyük çaplı yatırım, yöneticide yeterli bilgi ve atılım gücüyle koordine edilmiş bir çalışma düzeni isteyen çok önemli işlerdir. Hem de, Ulusal bir maden politikasının geleceğe uzanan temel hedefleri niteliğindedirler.

Madenlerin KAMUSAL varlıklar olduğu ilkesini, Osmanlı dönemi Kanunlarını uygulamak suretile benimsemiş, bunu kendi yaptığı olan Kanunlarla teyid etmiş ve Ana yasasında da kesinleştirmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, maden arama ve işletilmesinin ulusal çıkarlara en uygun bir biçimde yü-

rütülmesini sağlamak için, yukarda belirlediğimiz zorunları eksiksiz yerine getirmek yükümlülüğü altındadır.

Bu alandaki görevlerini küçümseyerek yerine getirmemiş olan Devlet yöneticileri, elbette tarih önünde ye Kamu vicdanına karşı sorumlu olacaklardır.

III — YURDUMUZDAKİ MADENCİLİK KOŞULLARI :

Doğa, yurdumuza maden vermemişse, veya bölgesel koşullarile üretim ve ticaretini engelliyorsa, siyasal güçsüzlükten ötürü var olanlara sahip olamıyorsanız, uluslar arasında hiç dinmeden süregejen açık ve gizli ekonomi savaşlarında, Devlet yönetimindeki yetersizlikler nedeniyle hep yenik düşüyorsanız Ulusal madencilikten söz etmek ve ekonomik kalkınmaya destek olacağını ummak, elbette gerçekçilikle bağdaşmaz. Hele, geliştirme tasarılarına dalmak, UUTOPYA'cılıktan öte hiç bir değer taşımaz.

Buna ters düşen inanış ve davranışlarda da, ya bilgisizlik veya kişisel çıkarıcılık ya da yabancı parmağına yer vermek zorunlu olur.

Hem bu nedenle hem de konuya açıklık kazandırmak için yurdumuzdaki madencilik koşullarını, doğal, siyasal ve yönetim olmak üzere üç ana grupta saptayarak göstermeye çalışacağız.

III.1. — Doğal Yapı:

Bilinen insanlık tarihine göre, yurdumuzun, bir çok eski uygarlığın beşiği olduğu, kesinlik kazanmış bir gerçektir. Bu nedenle, yüzeyinde insan gözünün görüp ayağının bastığı her yerdeki maden görüntü ve döküntülerinin kurcalanıp eşelendiğinde hiç bir kuşku yoktur. Nitekim, zamanımızda yapılan arazi çalışmalarında rastlanılan çok sayıda eski maden cürufu yığınları ve tarihin ünlü hazineler birikimile ilgili olarak verdiği bilgiler, sürekli ve yoğun bir maden üretiminin yapıldığını kanıtlamaktadır.

Yurdumuzda gelişen bu uygarlıkların son sahibi olan Osmanlılar, başka ekonomik faktörler de bulunmakla beraber, büyük bir ih-

timalle bu köklü istismarın sebep olduğu yüzeysel kısırlaşma yüzünden 16 inci yüzyıldan başlayarak 17 inci yüzyıl sonuna kadar madenleri muttal bıraktılar. 18 inci yüzyıl başlarındaki (Devlet elile) işletme teşebbüsleri de başarısız oldu.

Bu gün, tüketilen maden çeşitlerinin artması, daha düşük kalitedeki maden cevherlerinden yararlanma olanaklarının bulunması, daha güç koşullarda da üretim yapılabilmesi ve arayıp bulme yöntemlerindeki teknolojik gelişmeler, eskiye göre durumu çok değiştirmiştir. Şimdi dünya çapında olan bir boraks servetine sahip bulunduğumuzu biliyoruz>\Endüstrileşmemize kuvvetle destek olacak nitelik ve nicelikde çeşitli madenimiz de vardır. Bu husus, Maden Tetkik ve Arama enstitüsüyle Maden Mühendisleri Odasının yayınları, Etibankla özel sektörün girişmeleri ve Devlet yöneticilerinin beyanlarıyla kanıtlanmıştır.

Üç yanımızın da denizlerle çevrelendiği, büyük endüstri merkezlerine yakınlığımız, iç tüketimin gittikçe arttığı ve ulaştırma olanaklarının geliştiği de dikkate alınırsa, doğal yapı bakımından madencilüğimizin çok elverişli bir durumda bulunduğu anlaşılır.

111.2. — Siyasal Güç:

Tarih olan geçmişde, yurdumuzdaki madencilliği de biçimlendiren siyasal koşulları, başda adlarını verdiğim değerli yazarlar, konumuzu ısıtmaya yetecek kadar açıklamışlardır. Bugünkü durumumuzun anlaşılması bakımından taşıdığı büyük önem dolayısıyla özetliyerek sunuyoruz.

Osmanlı ekonomi düzeninin temelini, üretim araçlarının tanrısal bir hak olarak padişaha ait olması teşkil eder. Buna göre, topraklar gibi madenlerde padişahın siyasal ve ekonomik güç kaynağı olarak tasarrufu altındadır.

Osmanlı Devletinin her istiladan sonra daha aa ağırlaşan masraflarının karşılanmasında. Hegemonya Paradoksu adı verilen denge-sizlik ile nicel büyümenin Devlet yapısına getirdiği nitel bozulma, bu ekonomi temelini-

de gedikler açarak çürümesine sebep olmuştur. Bu çürüme, madenlere hâkim olan Osmanlı İmparatorluğu siyasal gücünün, hızla çöküşünün en önemli etkenlerinden biri belki de başlıcası olmuştur. Bu oluşumun tarih içindeki akışı şöyledir :

İmparatorluğun artan masraflarını karşılamaya, üretim gelirleriyle dış kaynaklar yetmez olunca, özel ellerde birikmiş olan sermayeyle toprağa el atılmıştır. Bu tutum, bir yandan Padişahın temsil ettiği merkezi otoriteye yarı feodal nitelikte ortaklar hazırlamış, öte yandan da, üretim güçlerini dağıtmıştır. Fakat, durmadan artan Devlet masraflarını karşılamak üzere yeniden aynı yollara başvurulması, ekonomiyi çıkışı olmayan bir kapan sokmuş ve siyasal gücü de yok olmaya mahkûm etmiştir.

Osmanlı imparatorluğu, çıkışı olmayan bu kapan içinde, yıkılan ekonomisinin altında ezilerek ölüm saatlerine yaklaşırken Batı, feodal düzeni tasfiye etmiş, burjuvaların yönetiminde sermaye birikimine yönelmiş, üretim güçlerini olumlu bir düzen içinde geliştirmiş ve endüstri aşamasını tamamlayarak makînalı imalat yapan Kırallıklar biçiminde güçlü iktidarlar kurmuştur. Osmanlıların tersine olarak geliştirdikleri üretim güçlerine dayanan bu Batı Kırallıkları, Osmanlıları önce Viyana kapılarında durdurmuş sonra da bu istila savaşlarını savunmaya dönüştürmüştür.

Osmanlılar, artık birbirini izleyen ağır yenilgilerin büyük kayıpları yüzünden içerde ve dışarda siyasal güçlerini hızla yitirmiştir. Padişahlar, varlıklarından geri kalanları kurtarmak için, Batlaşma yoluyla karşı koyarak bu çöküntüyü durdurmaya yönelmişlerdir. Temeldeki nedenleri dikkate almadığı için yüzeysel kalan bu davranışlar, imparatorluğun kesin tasfiyesini amaçlayan Batılılara, kendi üst kurumlarını kabul ettirip toplumun da parçalanması fırsatını verirken, artık merkezî otoriteye ortak olmuş bulunan toprak mütegalibelerine (Ayan - Eşref-Ağa) durumlarını hukukileştirmek olanağını sağlamış ve Bürokratlara da can ve mal emniyeti getirmiş olduğundan, üçlü destek bulmuştur.

Böylece, 1838 yılında kapılarımızı yabancılara ardına kadar açan İngiliz-Osmanlı ticaret muahedesi yapılmış ve 1839 yılında da Gülhane Hattı Hümayunu ile ıslahat uygulanmaya konmuştur.

Bu ticaret muahedesinin getirdikleri ile Hattı Hümayunun Osmanlı hukuk düzeni temellerinde yaptığı taklitçi değişmeler, yurdumuzun üretim güçlerinin kesin tasfiyesinin ve Osmanlı siyasal gücünün Tarihe göç etmesinin son döneminin başlangıcı olmuştur.

Bu döneme, Devletin tasarrufunda olarak ve tam atalet halile intikal eden madenler de, bu tarihten sonra yabancılara isteklerine uygun biçimlerde değerlendirilme kervanına katılmışlardır.

Bu dönemde, Osmanlı ülkesi yarı sömürge durumuna düşmüş ve siyasal iktidar da madenlerine sahip olma yeteneğinden fiilen yoksun kalmıştır. Osmanlıların enkazı üzerine kurulmuş olan Cumhuriyet Devleti, madenlerine sahip olmaya yeterli bir gücü elde etmiştir. Ancak, Osmanlılar devrinin yenileşme ve endüstrileşme hareketlerinin yanlış yollarının çıkmazına tekrar girildiği ve ekonomideki ters uygulamalarla borç batağına yeniden saplanıldığı için, ulusal maden varlıklarımızdan mal sahibi olarak yararlanma olanaklarını tekrar kaybetme tehlikesi başgöstermiştir .Bunun en inandırıcı kanıtları, Boraks, Bakır ve Demirlerimiz için İngiliz ve Amerikan politikacılarının gazete sütunlarına kadar inebilen açık müdahaleleri, yabancı sermayeyi teşvik ve petrol Kanunlarının, kendi hükümetlerince Emperyalist hedeflerin gerçekleştirilmesiyle görevlendirilmiş olan yüzde yüz ard niyetli yabancı uzmanlara yaptırılmış olması, Maden Kanunu için Mr. Ely adında bîr Amerikalının görevlendirilmesi ve son günlerde de Mr. Lipton adında yeni bîr uzmanın dolambaçlı yollardan çağrılışı gösterilebilir.

Dünya ekonomisinin koşulları ve rekabet gerekleri dikkate alınmadan, Türk yurdunun yabancılara tam açık hale getirilmesine dönük olan bu politik tutum, ÖZEL olmayı ULUSAL olmaya yeğ tutan bir anlayışın tabii sonucudur. Bu da, sermaye gücümüzün ULU-

SAL karakterden yoksun olarak yabancıların peşinde küçük tüketim endüstrisi olanaklarında çıkar kovalamalarının ana sebebi olmaktadır.

Burada, Osmanlı bürokratlarının can ve mal güvencesi yararının toprak mütegallesinin çıkarlarile birleşerek yabancıların, yurdumuzu sömürme ve paylaşma isteklerine paralel düşmesi biçiminde dikkat çekici bir benzerlik vardır.

111.3 — Yönetim Gücü :

Ülkenizdeki madenlere, yeterli bir siyasal güçle sahip olabildiğiniz halde, yönetimdeki yetmezliklere bağlı olarak/ uygun ölçülerde yararlanma olanakları yaratamamış olabilirsiniz. Bu bakımdan, Cumhuriyetin kuruluşundaki madencilikle ilgili genel durumu ve yönetim özelliklerinin önemli olanlarını saptamayı gerekli buluyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, madencilik bakımından öteki üretim sektörlerinden daha ağır ve elverişsiz olan yönetim koşulları içinde kurulmuştur. Yüzyıllar boyunca Osmanlıların sömürdüğü Anadolu halkı, son yüz yılda da Osmanlılara katılan Kapitalist emperyalizm tarafından kaltmerlice soyulup sırtına kocaman bir borç yükü konularak ezilmiş ve sonunda da anayurdunda boğazlanmaya başlamıştır.

Gerçi, Büyük Atatürkün önderliğindeki çetin uğraşlardan sonra, sömürgeci ve yağmacı katiller yurdumuzdan kovularak siyasal bağımsızlık kazanılmış ve yeni bir yönetim düzeni kurulmuştur. Ama, toplumsal koşullar değiştirilemediği için, ekonomik bağımsızlığı da birlikte elde ederek eski sömürü düzenini kökten temizleyip iç ve dış soygunlardan kurtulmak mümkün olamamıştır.

Bundan başka; Cumhuriyet yönetimi canavarca yakılıp yıkılmış ve son kuruşuna kadar soyulmuş olan bir yurdun dumanları tüten harabeleri üzerinde ve aralıksız birbirini izleyen savaşlarda sınırdan sınıra sürülerek çok kırdırılmış, varlıksız, bilgisiz ve hertürlü üretim aracından yoksun bırakılmış bir toplumun, aydın kadroları çok seyrelmiş olan insanlarile kurulmuştur.

Bu koşullar altında Cumhuriyet yönetiminin ana sorunu, ne ekonominin ayrıntıları ne de madencilerin bilgi ve sermayeyle donatılması olmuştur. Temel kaygı, elbette ve öncelikle Cumhuriyeti sağlamca yerleştirmek, toplumu aydınlığa çıkarmak, artık dövüşmekten bıkmış olan insanların dinlendirip çoğaltmak ve aydın insan yetiştirmek konuları üzerinde toplanmıştır.

Bu yüzden de Cumhuriyet Devleti, günümüzün koşullarına uygun bir madencilik bu güne kadar ne sahibi, hatta ne de destekçisi olabilmıştır. Bu sektörde yöneticilerin yapabildikleri, teknolojiyi ikinci planda bırakan, bilimsellikten uzak, politika kökenli ve el yordamı niteliğindeki denemelerden ibaret kalmıştır.

Bu denemelerin arasında isabetli olanlar da vardır. Fakat ne yazık ki, bunlar da daha sonraki politika rüzgarlarına dayanamadıklarından köklenememiş ve saman alevi gibi kısa bir sürede parlayıp sönmüşlerdir. Çünkü, kökenlerinde bilim ve teknolojinin Devlet yönetimi üzerinde doğruya yönlendirici baskı gücü yoktur. Sadece, dirayetli kişilerin tekil çabaları vardır. Örneğin, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüyle Etibank'ın ve Petrol Anonim ortaklığının kuruluşları, Zonguldak'ta yüksek ve orta teknik okullar açılması, nedenli olumlu tedbirlerse, bu okulların kapatılmaları ve saydığımız madencilik kuruluşlarının, yabancılar da dahil özel sektörden geri planlara atılıp iç politika araçları haline getirilmeleri, o derece olumsuz ve büyük Ulusal zararlar getiren dönüşler olmuştur.

Osmanlıların Fransız Kanunlarından aktararak vücuda getirdikleri madencilik mevzuatının ve örgütlerinin Osmanlıların bile düşmedikleri bir gafletle Kamu yararlarını Kişisel çıkarların ardına atan bir nitelikte değiştirilmiş olması ve yabancılar dolaylı yollardan olanaklar hazırlanmış olması da, yönetimdeki güçsüzlüğümüzün açık kanıtlarıdır.

111.3.1 — Yönetim güçsüzlükleri :

İleri uygarlığa yükselmiş olan ulusların tümünde madencilik, güçlü Devlet kuruluşları tarafından ekonomi ve teknoloji gerek-

lerine uygun bir biçimde desteklenerek yönetilirken, Cumhuriyet Devletimizde buna önem verilmemiş ve Osmanlılardan miras kalan örgüt dahi kısırlaştırılıp meslekten olmayan kişilere teslim edilmiştir. Böylece de, madencilik alanına gelişme olanağı sağlanması bilim ve teknoloji gereklerine değil bu yöneticilerin kişisel yeteneklerine kesinlikle bağlı kalmıştır.

Madenlerin en önemli tüketicisi ağır endüstridir.. Bu aşamayı henüz gerçekleştirmediğimiz için, ürettiğimiz madenlerin yerli alıcısı çok azdır. Bu yüzden, madencilüğümüz büyük çapta ham madde ihracına dönük bir ticarete bağımlıdır. Buysa, ağır endüstri ülkelerinin kontrolü altındadır.

Bu ülkeler, ham maddelerini ucuza ve emniyetli bir devamlılıkla sağlama olanağı veren koşullarla tedarik etme çarelerini ararlar. Bunun için de geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere, tekel biçiminde alış verişe yönelirler. Bu amaçla (politik baskı ve oyunlar dahil) çok çeşitli ve gizli yöntemler uygulanır. Bunları, batı niteliğinde örgütlene-memiş olan özel kişilerimiz de, kamu sektörümüz de bilemez. Yalnız başlarına karşı ko-yabilme olanakları da yoktur. Bunun için Devletin, bütün güçleriyle destekçi olması ve sırasında üretimi sınırlandırmayı hızlandırarak, bilgi ve para yardımı sağlayarak, döviz tahsisinde öncelik tanıyarak, makina ve malzeme tahsis ederek güçlendirici ve koruyucu müdahalelerle kendi öz varlıkları olan emek, sermaye, girişim ve doğal kaynaklarına sahip olması ve vol göstermesi gerekir. Tam ve yarı mamul yapımına olanak hazırlamak da etkili bir, himaye türüdür.

Bu söylenmesi kolay fakat gerçekleştirilmesi zor olan önemli işler, Endüstrileşme ve ekonomik kalkınma çabalarına atılmış olan bir ülke için, her yönüyle koordine edilmiş bir plana göre yürütülmesi zorunlu olan kaçınılmaz bir devlet görevidir. Bu görevin kusursuz yapılması, en az gelişmiş ülkelerin ham madde işlerini yönetmek kadar zordur. Ve ancak ne vaat ettiği ne yapacağını ve ' teknolojiyi iyi bilip iyi kullanan güçlü teknik Öraütler tarafından başarıyla yürütülebilir. Oysa, yurdumuzda ne maden işletmelerinin

yönetim ve kontrolleri için bu türlü bir desteği gerçekleştirebilecek bir örgüte yer verilmiştir, ne de, planlama teşkilatı böyle bir güce sahip kılınmıştır. Hatta, ilgili Devlet daireleri arasında yeterli bir koordinasyonla hedef ve uygulama beraberliği, dahi sağlanamamıştır.

Böylesine yüksek hedefler için örgütlenmek bir yana. Devletin bu günkü potansiyeline paralel bir yönetim gücünün dahî maden sektörü için sağlanamadığı açıkça görülmektedir.

Başda Maden dairesi olmak üzere Etibank, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, Petrol Dairesi, Petrol Anonim Ortaklığı, Enerji ve Yakıt Dairesi v.b. gibi koca koca kuruluşların milyarlarca liralık hizmetlerinin düzenlenmesi ve koordinasyonu sorumluluğuyla ekonomi ve teknoloji problemlerinin çözümlenerek sorumluluk altında sürekli olarak izlenmesi görevleri ve bunların ivedilik halindeki sorunları, salt Bakan ve Müsteşar gibi politikanın ağır yükleri altında bulunan yöneticilerin omuzlarında bırakılmıştır. Bundan ötürü ve demokrasi düzenine henüz tam intibak edememiş olmaktan gelen etkenlerin de katılması bu görevler, kişisel kanı ve kararlara bağlı olarak ağır ve aksak yürütülmektedir. Teknoloji ayrıntıları için dahî son söz, daima ve kesinlikle politikacının tekelinde bırakılmıştır.

Devletin yönetim gücü olan Maden Dairesi teşkilatının, Osmanlı yönetimindeki seviyesinden bile aşağı düşürülerek Kanunlarla verilmiş olan görevleri bile yapamayacak kadar cılızlaştırılmış olması, kalkınma plânlarındaki âmir hükümlere ve uyarılara rağmen bu sorunun henüz çözümlenmemiş olması hatta, görevli Bakanlık kuruluşunun bile 7 yıldır Kanunlaşmamış olması bu kuşkulu düşüncelere yer ve hak verdiren kanılardır.

111.3.2. — Teknik Kadro Yetiştirilmesi :

Cumhuriyet yönetimine, Osmanlılardan kalan Türk maden mühendisi sayısı, iki elin parmaklarından da azdır. Teknik öğretim kuruluşları arasında bu alanla ilgili olan da

yoktur. Birinci cihan ve kurtuluş savaşlarının henüz barut dumanlarının bile dağılmadığı 1924 yılında, o günlerin dirayetli ve uzak görüşlü yöneticileri, Zonguldak'ta yüksek ve orta teknik okullar açmışlardır. Fakat, Türk madenciliğini geliştirecek olan bu atılım, 1931 yılı yöneticileri tarafından bütçe darlığı dış görünüşü altında çelmelenmiş ve bu okullar kapatılmıştır.

Cumhuriyet Devletinin, daha sulha bile kavuşmadan diktiği bu madencilik yapıtlarının, kurucuları ne derece bilimsel ve isabetli bir tedbire yönelmişlerse, yıkanlar da o kadar kısır ve kıt görüşlü davranışlardır. Bunların bilim ve teknoloji gücünün, yerli kaynaklara dayatılarak geliştirilmesine yer vermeyen davranışlarının, kişisel ve çıkarıcı olduğundan kuşkulamak yersiz sayılmaz. Her hal ve kârda bu yöneticilerin bilim ve teknoloji gerekleriyle yurt koşullarını dikkate almadıkları ve önemsemedikleri açık bir gerçektir.

Bu ağır hata, sonradan yabancı ülkelere öğrenci gönderilerek hafifletilmek istenmiştir. Fakat, taşıma suyla değirmen döndürülemeyeceği için bu tedbir, yurt ihtiyaçlarını karşılamak bakımından yeterli olamamış ve bu sorun, daha sonra Üniversitelerimize maden fakülteleri eklenmesi suretile olumlu bir biçimde çözümlenebilmiştir.

Olayların akışı bu tutumda, batı koşullarına şartlandırılmış eleman yetiştirilmesini amaçlayan bir emperyalist oyununa geldiğimiz kokusunu yaymaktadır. Çünkü, ne yazık ki, olumlu çözüme ancak, çok değerli yılların kaybı, araştırma ve deney göçü yaratılmasının gecikmesi, tesis yeterliği sağlanmasında güç parçalanması, israf ve öğretici yetiştirilmesinde çok geç kalınması pahasına varılabilmıştır.

Devletin yaptığını bozup sonra da başka bir biçimde aynı şeyi yapmaya yönelebilen bozuk bir yönetim düzeni içinde bulunuşu, batı ile aramızdaki mesafeyi daha çok açmış ve bugüne, yaratıcı gücün ve yararlı buluşların kaynağı olan teknisyenlerin nicelik ve niteliklerinde yetersizlik, araştırma ve deney alanında kısırlık içinde gelinmiştir. Özellikle, Öğreticiliği tüm sorumluluğu ile benimseye-

rek kendisini zengin müşterilerin etkileyemediği bir içtenlikle bilime adanmış gerçek öğretim üyesi yetişmesini de kısıtlayarak geciktirmiştir.

Elbette bir gün özlediğimiz nitelikte ve sayıda öğretim üyesine, yeterli bir teknisyen ordusuna, araştırma ve deney olanaklarına (yatırım gücümüzün fakültelerimize sağlayacağı destekle orantılı bir süre içinde) kavuşacağız. İşte, TÜRKİYEMİZİN gerçek madenciliğe girişi de ancak o zaman olumlu bir yön kazanabilecektir.

111.3.3. — Bilimsel Araştırma Alt yapısı :

Günümüzde, çeşidi de tüketimi de büyük çapta artmış olan mineral madde ihtiyacını karşılayabilmek için, yerkabuğunun göze görünmeyen ve ayakla ulaşılamayan yerlerindeki madenlerden de yararlanmanın zorunlu hale geldiğini ve bu nedenle geliştirilmiş bilimsel yöntemlerin yurdumuzda da başarılı ve verimli bir biçimde kullanılabilmesi için, yeterli bir alt yapının kurulmuş olması gerektiğini daha önce belirtmiştik. Şimdi, bu bakımdan ne durumda bulunduğumuza bir göz atalım.

Söz konusu olan bilimsel maden araştırma alt yapısını ana çizgileriyle, yurdumuzun tamamını kapsayan uygun ölçekli topografik haritalar, jeoloji étudier ve haritalarile maden yatağı etüdleri ve özel haritaları olarak tanımlayabiliriz. Buna göre, Osmanlılardan Cumhuriyetimize hic bir ciddi miras Kalmamıştır.

Ülkemizde, teknolojisine uygun ve yurt çapında topografik harita yapımına, 1924 yılında Harita GeneJ_Müdürlüğünün kurmasından sonra oaşianmıştır. uzun süren bir eleman yetiştirme, cihazlanma, ana niyrenge şebekesini kurma, ölçümleri kontrol ve koordine edip uluslararası kurallara uydurma v.b. çabalar 1945 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra da metodlu harita yapımı gelişerek hızlanmıştır. Buna rağmen, Türkiye'mizin 1/25000 ölçekli topografik haritaları halâ tam olarak aenel hizmSt5""konolamamış ve gizlilik nedeniyle de halkın yararlanmasına açıkça sunulamamıştır. Bu durum

sürdükçe, özel teşebbüs için bilimin aydınlığında metodlu ve geniş çaplı maden araması yapmak olanağı daima kısıtlı kalacaktır.

Jeoloji alanında ciddi sayılabilecek çalışmalara da ancak 1935 yılında Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün kuruluşundan sonra başlanabilmektedir. r-akat, bu yapının gerektirdiği çalışma biçimi ve koşulları, Enstitünün kuruluşundaki amaçla, verilen görevlerle tam anlamıyla uygun değildir. Hatta bir bakıma çelişir de. Hiç değilse (öncelik-sonralık gibi) aykırılıklar vardır. Bu yüzden jeoloji çalışmaları bu güne kadar belli bir yönetime bağlanamamış, yoğunlaşmamış ve olumlu bir düzene sokulamamıştır. Tabii, tam ve güvenilir bir bilimsel araştırma alt yapısı da vücut bulamamıştır.

Bütün dünyada olduğu gibi bu görevin de ayrı bir jeoloji kurumu tarafından yürütülmesi zorunludur.

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüne, harita yapımı ve genel jeoloji etüdüleri gibi büyük çaplı hizmetler de verilerek görevleri olağan üstü genişletildiği için, aslında çok dar tutulmuş olan parasal gücü, daha çok parçalanmış ve hepsi birbirine bağlı olan bu hizmetlerin hiç birisi için yeterli olamamıştır. Bu yüzden de madencilik problemlerinin çözümünde, kendisinden beklenileni tam olarak verememiştir.

Kaldığı, madenciliğin bilimsel arama alt yapısı tamamlanmadan, nedenli çaba harcarsa harcasın, metodlu aramalarla maden bulma imkânına kavuşması yani, avcıyla çobanın ayağına takılanları kovalamaktan ve eski işletmelerin kovuklarını karıştırıp dö-küntülerini eşelemekten kurtulabilmesi de pek mümkün değildir.

Alt yapıdaki eksikler tamamlanmadan, bilimsel ışıktan yoksun bir ortam içine, yerli yabancı hiç bir ciddi sermaye sahibi giremez. Ve, aritmetik ölçülere sahip olmadan yatırıma heveslendirmek pek kolay mümkün olamaz. Nitekim bu güne kadar olamamıştır da.

CUT: X Sayı: 1

111.3.4. — Sermaye ve Kredi Yetersizlikleri :

Türk girişimcisi zengin değildir. Arama ve işletmenin gerektirdiği yatırımları öz kaynaklarından karşılamak, stoklama, taşıma, pazarlama, ihraç v.b. harcamaları salt kendi olanaklarıyla sağlamak gücünden çoğunlukla yoksundur. Bu işler için özel şartlı kredilere muhtaçtır. Girişimin yapısı bakımından bu özel şart, uzun vadeli düşük faizli kredi demektir.

Yurdumuzda, bu tür kredileri verebilecek ne özel sektör ne de Devlet kuruluşu vardır. Ekonomimizin bünyesi de, özel tedbirler uygulanmadığı sürece Devletin bu konuda destekleyici krediler açmasına olanak vermemektedir.

Bu sorunu çözümlemek için bu güne kadar yapılmış olan girişimlerden olumlu bir sonuç alınamamıştır. Son günlerin Maden Bankası girişimi de bunu kanıtlayan canlı bir örnektir.

Oysa, gelişmiş ülkelerde maden arama girişimcileri için bu imkânlar çok geniştir. Devlet, arama rizikolarını girişimcilerle paylaşmaktadır. Gelin görün ki yurdumuzda, bu türlü desteklemeleri ciddiyetle planlayıp yürütebilecek bir yönetim gücü yoktur. Planlama teşkilatının maden araştırmaları yapılması için ayırdığı fonları, kendi elile kullanmaya yönelmesi, yönetimdeki aczin, yıkıntıya dönüştüğünü tescil eden bir kanıttır. Bu uygulamanın başarısızlıkla sonuçlanması mukadderdir. Çünkü sorunun çözümü sistemle ilgili olup kişisel değildir.

Hazinenin, bu türlü eksantrik yollardan ve amaca değil anarşiye götüreceği biçimlerde zorlanması, kredi sorununun çözümlendiği anlamına gelmez. Belli kişi ya da zümrelere açılan bu kredi penceresinin arayıcılar arasında yetenekli olanların seçilmesine, kanuna aykırı olarak yönelindiğinin bir işareti saymak gerekir.

IV. — PARASAL (GÜÇLER) :

Günümüzdeki madencilik koşullarının gerektirdiği büyük çaplı yatırımlar için, sermaye hareketlerini izleyip durumumuzu

saptamak, hem konumuzun rahat anlaşılması hemde, olumlu tedbirlere çabuk ulaşılması bakımlarından zorunludur.

Bu nedenle, parasal güçleri yerli ve yabancı sermaye gruplarına ayırarak tanıtıp niteliklerini saptamaya ve yurdumuzdaki durumlarla dünyadaki hareketlerini karşılaştırmaya çalışacağız.

IV.1. — Yerli sermaye:

Yerli sermayenin tarih içindeki akış ve gelişimi şöyledir :

Osmanlılar, dış görünüşü çok güçlü ve heybetli olan bir Devlet yapısıyla, 15 inci yüzyılda Bizansı yıkarak orta çağı kapatmışlardır. Bu çok büyük başarının temel nedeni sadece, sayı veya yönetim ve ekonomi düzeyi üstünlükleri değildir. O tarihlerde Avrupanın içinde (bulunduğu (Sosyo - Ekonomik) koşullar da, başta gelen yardımcı faktörlerin arasındadır. Bu sosyo ekonomik koşulları; kölelerin özgürlük dini olan Hıristiyanlığın, yozlaşmış çelişmeler içine düşerek Müslümanlık karşısında güçsüz kalışı, Feodal düzenin doğurduğu güç ve yönetim dağınıklığı ve üretim yetersizliği olarak belirlemek mümkündür.

Fakat, Bizansın çöküşünden sonra ağır ama sürekli bir sosyal uyanışla orta çağın karanlıklarından kurtulmaya yönelen Batı, Kıralları merkezi siyasal güçler biçiminde geliştirerek Feodaliteyi yıkmış ve serbest kalan (köylü - Serf) kitlelerle özel mülkiyet hukuk sistemine dayanarak sermaye ve emeği güçlendirmiştir. Bu suretle üretim güçleri gelişen Batı'da, endüstri aşaması da gerçekleşerek büyük çapta artık değerler meydana gelmeye başlamıştır. Bu gelişmeyle; Hıristiyanlığı temel zaaf nedeni olmaktan çıkaran batı, Osmanlıları önce Karlofçada durdurmuş (1699) sonra da Berlin'de iflas masasına oturtmuştur.

Osmanlılarda böyle bir evrim olmamış hatta tersine bir yönü olan değişimler meydana gelmiştir. Bizanstan miras olarak gelen sosyal bozukluklarla kendi ekonomi düzenlerinde meydana gelen yozlaşmalar ve merkezi otoritenin zayıflaması, bir yandan tagallüp

yoluyla toprağa hakim olan (ayan - eşraf-derbeyi) ni yaratmış öteyandan da köylüyü toprağa bağlı bir nevi serf durumuna düşürerek üretimi düşürmüş ve sermaye birikimile endüstri gelişmesini engellemiştir.

Bu nedenlerle endüstri aşaması trenini kaçırarak yurdumuz, günden güne ağırlaşan sosyo-ekonomik bunalımlar içinde yarı sömürge durumuna düşerek yabancılar tarafından da insafsızca soyulmaya başlanmıştır. Bu koşullar altında, yüksek rizikoları göğüsleyerek büyük madencilik yatırımları yapabilecek güçte yerli özel sermaye birikimi ve girişimcisi elbette var olamazdı.

Bu yüzden, hiç olmazsa bilinen yurt kaynaklarının işletilebilmesi için, Devletin parasal gücünün hizmete koşulması zorunlu oldu. ve, ancak bu yolla madenlerimizden ulusal gelire önemlice katkılar yapılabilmesi olanağı sağlandı. Fakat, daha hızlı kalkınmak için yeniden özel teşebbüs şartları okunmaya başlayınca, yerli ve yabancı özel sermayenin yatırıma teşvik edilmesi tedbirleri, 1955 yılında tedvin olunan kanunlarda yer aldı.

Ancak bütün çabalara rağmen bu tedbirler umulan sonuçları veremedi. Ulusal gelirdeki madencilik sektörü payı, Devletin daha önce yapmış olduğu büyük yatırımlara rağmen, cılız bir oranda takıldı kaldı. Bu cılızlık karşısında, yerli özel sermaye gücünün, madencilik sektörünü geliştirmeye yeterlilik kazanamadığını kanıtlamayı gereksiz buluyor ve sadece saptamakla yetiniyoruz.

IV.2. i— Yabancı Sermaye :

Soruna, kamu oyunca da rahat anlaşılmasını sağlamak için, yabancı para hareketlerinin genel çizgileri incelenip bazı niteliklerinin burada gösterilmesi gerekiyor. Bundan ötürü, yabancı sermayenin tür ve çapları, akım yönleri sektörel dağılımları yapıları, yatırım isteklerinin gerçekleşme oranı ve kullandıkları yerli para gücü gibi bazı özelliklerini, daha önce adlarını verdiğimiz sayın yazarlardan özetleyerek aktardık.

IV.2.1. — Yabancı Sermayenin Tür ve Çapları :

Yabancı sermaye, Kamu ve özel sektör transferleri olarak iki büyük gruba ayrılır. Kamu transferleri, geri dönmeyecek bağışlar, belli şartlarla verilip belli sürede geri dönecek olan borçlar olmak üzere iki kısımdır. Özel sektör transferleri ise direkt yatırımlarla portföy denilen tahvilat satılması şeklinde ikiye ayrılır.

1964 yılında ekonomileri gelişmiş batılı ülkelerin, gelişmekte olanlara ihraç ettikleri sermaye toplamı 5698 milyon doları kamu, 2156 milyon doları özel kesimden olmak üzere toplam 7854 milyondur.

Buna, doğu bloku ülkelerinin taahhüdü olan 1246 milyon dolar eklenecek olursa, genel toplam 9100 milyon gibi azametli bir miktara yükselir.

IV.2.2. — Yabancı Sermaye Akımı :

Dünya'da yabancı sermaye akımı, 17 inci yüzyılda başlamış ve 19 uncu yüzyılda yaygın hâle gelmiştir. Birinci dünya savaşına kadar olan sermaye akımının hemen tümü, özel sermaye kaynaklarından doğmuştur. Bu dö-

nemde kamu kredilerine rastlanmaz. Onun yerine hükümetler, milletler arası sermaye piyasalarında tahvil satarak özel sermayeden yatırım fonları temin etmişlerdir.

1962-1964 yıllarında, gelişmekte olan ülkelerde yatırıma yönelmiş olan yabancı sermayenin, çıktıkları ülkelere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

1962-1964 ortalaması	Milyon dolar	%
Amerika Birleşik Devletleri	716	44
Fransa	326	20
Birleşik Krallık	146	9
Almanya (Federal)	82	5
İtalya	81	5
Diğer Ülkeler	277	17
Toplam	1.268	100

Tbalodan, Birleşik Amerikanın, kendinden sonrakilerin tümüne yaklaşık olarak eşit düşen bir yatırım gücüne sahip olduğu anlaşılmaktadır.

1964 yılındaki yabancı sermaye akımının dağılımı, coğrafya durumuna göre yaklaşık rakkamlarla aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Milyon Dolar	1964 Yılı toplamı	%
LATİN AMERİKA.	740	43,-
Meksika	134	
Arjantin	60	
Panama	57	
AFRİKA	520	30,2
Cezayir	185	
Libya	85	
Frank Bölgesi	110	
ASYA	220	12,8
Hindistan	86	
Filipinler	50	
Pakistan	22	
ORTA DOĞU	120	7
GÜNEY AVRUPA	120	7
İspanya	85	
Türkiye	18	
Yunanistan	16	
TOPLAM	1.720	100

1956-1965 döneminde gelişmiş piyasa ülkelerinde satılan geri kalmış ülkeler tahvil-

lerinin gayri safi değerleri Milyon dolar olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964
Latin Amerika	9,9	2,6	30,7	20,9	118,6	72,—	49,5	61,3	109,4
Newyork			16,8	12,5	109,1	37 —	45,9	53,9	96,2
Londra	9,9		13,9	8,4	9,5		3,6	7,4	13,2
Cenevre		2,6				32,—			
Frankfurt						3,-			
Afrika	77,6	43,4	98 —	28,—	—	—	—	17,2	—
Newyork			21,—						
Londra	21,6	43,3	28 —	28,—	—	—	—	17,2	—
Brüksel	42,—		40 —						
Cenevre	14 —								
Asya (Newyork)	51,—	51,4	47 —	51,7	50,9	58,2	60,2	80,6	101,8
Genel toplam	140,5	97,4	166,7	100,6	169,5	130,2	109,7	159,7	211,2

Tablonun tetkikinden anlaşılmaktadır ki birleşik Amerika, asya tahvillerinin tek alıcısıdır. Latin Amerika için de başda gelen bir alıcıdır. Toplamı 1285,5 milyon dolar olan tahvilat alımındaki hissesi de 947,2 milyon dolarla en üst sırayı tutmuştur.

Gelişmiş ülkelere gelişmekte olanlara doğru akan sermayenin, yakın geçmişteki durumuna ışık tutmak üzere aşağıdaki tablo sunulmuştur.

Gelişmekte olan ülkelere ve uluslararası kuruluşlara Net sermaye transferleri

(Milyon dolar)

Yıllar	BATI BLOKU			DOĞU BLOKU	Toplam
	Kamu kesimi	Özel kesim	Toplam		
1956	2774	2505	5279	283	5562
1957	3313	3201	6514	354	6868
1958	3883	2611	6494	588	7082
1959	3768	2366	6134	866	7000
1960	4572	2605	7177	868	8045
1961	5617	2492	8109	1005	9114
1962	5676	1857	7533	316	7849
1963	5704	1647	7351	341	7692
1964	5698	2156	7854	1246	9100
Toplam	41.005	21440	62445	5867	68312

Bu sermaye akımının, tarihsel gelişmeler içinde yurdumuza olan etkileri şöyledir:

Osmanlılar, 18 ve 19 uncu yüzyılların batı karşısındaki sürekli yenilgilerinden kurtulmak ve Devlet gemisini kurtarmak için yönetimde ıslahat yapılmasına ve endüstri kurulması gereğine inanmışlardı. Bunu başarmak için de, sözde müttetikleri olan Devletlerin teşvik hatta yalvarmalarile, kapılarını yabancı sermayeye ardına kadar açarak 1854 yılında batı piyasalarından borç almaya başlamışlardır.

Fakat, çok korkarak başladıkları bu işi öylesine hesapsız ve ölçsüz yürüttülerki, kısa sürede 239 milyon liraya yükselen borçlarını ödeyemez duruma düşüp 1878 yılında Berlin iflas masasına oturdular.

Bu masada, dünyu umumiye idaresi kurtulmuş ve Osmanlı Siyasal egemenliğini de birlikte bağlayan ekonomik esaretin zincirleri Devleti sarmıştır. Bunu, dünyu umum. ye idaresi döneminin borçlanmaları izlemiştir. Böylece 161 milyon lira daha kabaren borçlar, 1914 yılında 400 milyon altın liraya varmıştır.

Bundan başka, Cumhuriyet Devletinin yaklaşık olarak 100 milyon dolara satın aldığı 20 den fazla şirkete verilen imtiyazların sermayeleri de bu akımla yurda girmiştir.

Cumhuriyet yöneticileri, bu çöküşteki acı derslerin uyarılarile, çok sıkıştıran ihtiyaçlara rağmen ikinci dünya savaşına kadar yabancılarla borçlanmaktan kaçınmışlardır \ Bundan başka, dış ticaretin 150 milyon liralık dar çerçevesi içinde oldukları halde, yüksek bir ulusal onur anlayışı ile hem Osmanlı borçlarını vaktinden önce ödemişler hem de, kamu hizmetlerinde imtiyazlar elde etmiş olan yabancı şirketleri, satın alarak tasfiye etmişlerdir.

Osmanlı borçlanmasının onur kırıcı olayları gerilerde kalıp küllendikçe, genç Türk cumhuriyetinde gün görmüş bilgili yöneticiler seyredikçe borçlanmaya karşı olan ihtiyatlı tutum da gevşemiştir. Buna paralel olarak yabancıların koltuğu altına sığınıp borç para alarak endüstrileşme ve yönetimi düzeltme perdesi yeniden kurulmuş ve 1946 yılında ilk borçlanma kampanyası açılmıştır. Bunu, yurt kapılarının ardına kadar yabancılara açılması izlemiştir.

1965 yılı sonuna kadar Türkiye'ye giren yabancı özel sermaye:

Sektörler	1000 TL.	1000 Dolar
PETROL:		
Arama	898.031,2	
İmal-Dağıtım	951.515,9	1.849.547,1
EREĞLİ DEMİR-ÇELİK	1.474.305,—	236.226,8
SINAİ KALKINMA BANKASI	463.148,78	163.812 —
TEŞVİK KANUNLARI	560.695,—	64.480,8
	4.347.695,88	68.618,—
		533.137,6

Bu tablodan şu husus açıkça anlaşılacaktır:

Yabancı özel sermaye;

1) Teşvik Kanunlarının tam liberal yapısını dahi yeterli bulmamakta, petrol ve Demirde görüldüğü gibi daha avantajlı çıkarlar peşinde koşmaktadır.

Bu kez iflas daha kısa sürede gelmiştir. 1603 milyon dolarlık borç yüküyle Paris'de oturtulduğumuz iflas masasında, bir konsorsiyum kurularak para değerinin düşürülmesi, kredilerin uzun süre dondurulması kararlaştırılmış ve borç alıp verme de, yabancıların kontrolünü öngören yeni koşullara bağlanmıştır. Bu anlamıyla açılan ikinci borçlanma döneminde (1963), borç yekünü 2780 milyon dolara yükselmiştir. 966-970 yılları ve devalüasyonun etkileri dikkate alınırca bu miktarın, 60 milyar liraya Osmanlıları geride bırakacağını söylemekte mübalağa yoktur sanırız.

IV.2.3. — Yabancı Özel Sermayenin Yurdu-muza Özgü Yapısı:

Yurdumuza;

1 — 5583, 5821, 6224 sayılı teşvik Kanunları,

2 — Türkiye sınaî kalkınma bankası,

3 — 6326 sayılı petrol Kanunu,

4 — 7462 sayılı Ereğli demir ve çelik fabrikaları Kanunu, gibi belli başlı dört yoldan yabancı özel sermaye girer. (1) Bu yollardan gelen sermayenin 1965 yılına kadar olan durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

2) Petrolde görüldüğü gibi, üretimi siper ederek imalat ve dağıtım çıkarlarındaki daha yüksek kâr oranlarına yönelmektedir.

3) Dünyadaki yayılma çapına göre, Türkiye'ye az akmaktadır.

4) Toplamı 69 milyon dolar olan yabancı özel sermayenin % 37,7 oranının nakit, % 57,8 oranının mal ve % 4,5 inin maddi

Sektörler	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Madencilik	9,8	9,5	11,1	10,9	10,1	14,3
Petrol	56,3	50,7	48,8	48,—	43,7	40,2
İmalat Sanayii	26,8	31,9	32,8	33,6	38,—	37,1
Ticaret	3,8	4,4	4,1	4,3	3,7	3,8
Diğer Sektörler	3,3	3,5	3,2	3,2	4,5	4,6
	100,—	100,—	100,—	100,—	100,—	100,—

olmayan haklardan vücuda gelmesi, akım azlığı nedenini bir ölçüde açıklamakta ve gelenlerin de daha çok mal sürümünü amaçladıklarını göstermektedir.

Yurdumuza gelen yabancı özel sermayenin, yaklaşık rakkamlarla ve dolar olarak 20,8 milyonu % 30 oranla Birleşik Amerika Devletlerine, 12 milyonu % 18 oranla İsviçreye, 11 milyonu % 16 oranla Hollandaya, 10 milyonu % 15 oranla Batı Almanya'ya, 4,7 milyonu % 6,8 oranla Fransa'ya ve geri kalanı da diğer ülkelere aittir.

IV.2.4. — Yabancı Özel sermayenin Yatırım isteklerindeki gerçekleşme oranı :

Yabancı özel sermaye giriş isteklerine verilen izinlerden gerçekleştirilenler, aşağıda gösterilmiştir.

Yular	Giriş izni alan sermaye (1000 TL.)	Gelen sermaye	%
1951	4.880	3.410	69,89
1952-1960	493.420	103.394	21,03
1961-1966	1.407,462	560.695	39,84
1951-1966	1.905.762	668.049	35,05

Bu tablodan, alınan yatırım izinlerinin ancak üçte birinin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Oysa, öteki ülkelerde bu oran 1956-1961 dönemi için % 90 dır.

Bu tutumun da özel anlamı olması gerekir. Bu bir fırsat kollama beklemedir mi? Yoksa, işlemlerin uzatılmasından ve bıktırıcı olmasından mı doğmaktadır. Her iki halde de, araştırmayı zorunlu kılan önemli sakıncalar vardır.

IV.25. — Yabancı Özel Sermayenin Sektörel Dağılımı :

Sayın Baran Tuncer, dünyaya yayılan yabancı özel sermayedeki en büyük payın % 44 oranla Birleşik Amerikalılara ait olduğunu saptadıktan sonra, bu ülkenin 1960-1965 dönemindeki yatırımlarının temel sektörlerle olan dağılımını şöyle göstermektedir :

Sektörler	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Madencilik	9,8	9,5	11,1	10,9	10,1	14,3
Petrol	56,3	50,7	48,8	48,—	43,7	40,2
İmalat Sanayii	26,8	31,9	32,8	33,6	38,—	37,1
Ticaret	3,8	4,4	4,1	4,3	3,7	3,8
Diğer Sektörler	3,3	3,5	3,2	3,2	4,5	4,6
	100,—	100,—	100,—	100,—	100,—	100,—

Tablodan, Birleşik Amerika yatırımcılarının sektör seçme eğilimlerinde petrole karşı bir gerileme, madene ve özellikle imalat sanayiine doğru bir genişleme olduğu anlaşılıyor.

Yabancı özel sermayenin Türkiye'deki sektör seçme eğilimi ise şöyledir :

1965 yılı sonu itibarıyla Türkiye'ye yabancı sermayeyi teşvik Kanunu'na göre gelen yabancı özel sermayenin sektörel dağılımı

Sektörler	1000 Dolar	%
Tarım	140,9	0,21
Madencilik	856,3	1,25
İnşaat	630,1	0,92
Hizmetler	1.607,5	2,34
İmalat	65.383,2	95,28
Toplam	68.383,2	100,—

Bu tabloya göre, imalat sektörünün dünya eğilimine paralel olarak fakat 4 katına varan bir oranla tercih edilmesini normal saymak olağan değildir. Ayrıca, dünya eğiliminin tersine olarak madencilik sektörüne hiç iltifat edilmemiş olması dikkat çekicidir.

Yurdumuzda, yabancı özel sermaye yatırım ağırlığının büyük bir oranla üzerinde biriktiği imalat sanayiinin alt sektörleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Bu tabloya göre, imalatın arasında temel endüstriye ait hiç bir kalemin bulunmamasını ve tümünün küçük tüketim maddeleri imalatına yönelmiş olmasını normal karşılamak mümkün değildir. Bu durum/ sebeplerinin araştırılması gereken olağan üstü bir haldir.

1965 sonu itibarile

(1000 Dolar)

Alt Sektörler	Aynı sermaye	Nakdi sermaye	Nakdi olmayan haklar	Toplam	%
Gıda, içki, Tütün	2719,4	4352,6	—	7144 —	10,93
Dokuma, Giyim	857,4	611,1	—	1468,5	2,25
Kâğıt	1,9	62,2	—	8,1	0,1
Deri	23,8	—	—	23,8	0,4
Plas, - Kauçuk	14660,3	2114,2	303,—	17167,5	26,26
Kimya	7774,9	8018,9	246,8	16040,6	24,53
Metalden başka mamuller	3304,8	236,9	59,5	3601,2	5,51
Demir, Çelik	240,4	—	—	240,4	0,37
Madeni eşya	3908,7	303,9	159,9	4372,4	6,69
Makina imalatı	835,3	582,8	2142,8	3560,9	5,45,
Elekt. makinası	3075,3	5134,7	16,7	8226,7	12,58
Taşıt ona. imal. diğer imalat	1019,3	1403,3	57,5	2480,1	3,79
	564,7	1,4	—	566,1	0,87
	39058,2	23248,8	3076,2	65383,2	100,—

Dünyada madencilığe gittikçe artan bir istekle i% 14 oranında bir yatırım tercihi yapılırken bunun türkiyede, % 1,25 gibi çok cılız bir oranda kalmış olması, ya Türk maden kaynaklarının yatırım külfetine katlanmadan da yararlanmaya açık olduğu ya da, teşvik tedbirlerini etkisiz bırakan engellerin varlığını gösterir. Birbirine taban tabana zıt olup karşıt tedbirleri gerektiren bu iki şıktan hangisinin doğru olduğunu bulmak, en kısa zamanda halli gereken ciddi bir sorundur. Bu sorunun nedenleri araştırılıp bulunmadan, ulusal ekonominin madencilik kolunda olumlu gelişmelere ulaşılması, söz konusu bile edilemez.

IV.2.6. — Yabancı Özel Sermayenin Kullandığı yerli sermaye gücü:

Yabancı özel sermaye, para ihtiyacının tümünü kendi öz kaynaklarından karşılıyor. İşbirliği yaptığı yerli özel sermayeden büyük çapta yararlanıyor. 1965 yılı sonu itibarile yurdumuza giren 408.199.000 TL.lık yabancı sermayenin yanında 308.056.000 TL.

olan yerli sermaye de yer almıştır. Toplam yatırımın % 57 si yabancılara ait bulunmaktadır.

Yabancı özel sermayenin, Türk ortaklarıyla Türk tüzel kişisi haline geldikten sonra, Türk kaynaklarından ne ölçüde kredi sağladığı hakkında yeterli ve güvenilir bilgiler yoktur. Fakat, iç kaynaklarımızdan geniş çapta yararlandıklarında da, en küçük bir tereddüde bile yer yoktur.

Yabancı özel sermayenin, Birleşik Amerika kaynaklarından oluşan büyük bir kısmı, PL 480 gıda maddeleri yardımı programına göre Amerika Devleti hesabına meşhur 'Cooley fonunda biriken Türk paralarından, Amerikan ticaretine karşıt olmayan teşebbüsler için, % 8 gibi düşük bir faizle kredi sağlayabilmektedir.

S. Baran Tuncerden aktardığımız aşağıdaki tabloda, bu kredinin çapı ve hangi firmaların ne miktarlarda yararlandıkları gösterilmiştir.

Cooley fonlarından Amerikan şirketlerine yapılan % faizli ikrazlar.

Borç alan firmalar	Yılı	Sektörü	1000 TL.
1 — Wiliam Bros. Co.	1959	İnşaat	9.000
2 — Pfizer İlaçları	1959	İlaç	7.000
3 — Abbot Univ. Ltd.	1959	ilaç	4.160

4 — Wyeth Lab.	1962	İlaç	10.600
5 — Singer San. A. Ş.	1959	Makina	1.650
6 — Singer San. A. Ş.	1961	Makina	7.500
7 — Minneapolis - Moline	1960	Tarım aleti	7.000
8 — Türkiye Yağ ve Mamulâtı	1960	Gıda	4.484
9 — Yarımca Nişasta glikoz T. A. Ş	1963	Gıda	3.000
10 — Türk Willis-Overland Fb.	1961	Oto Montaj	15.000
11 — Chrysler Sanayi A. Ş.	1961	Oto Montaj	33.865
12 — Good year lastikleri A. Ş.	1961	Oto Lastiği	50.000
13 — Good Year lastikleri A. Ş.	1964	Oto Lastiği	2.000
14 — U. S. Royal	1962	Oto Lastiği	48.350
	1963	Oto Lastiği	11.150
15 — Türk Maadin Şirketi	1963	Maden	3.000
16 — Türk Maadin Şirketi	1963	Maden	7.000
17 — Alkim Alkali Kimya A. Ş.	1964	Maden	1.295
18 — Ereyli Demir Çelik	1964	Maden	150.000
19 — Cintinental Magnezit Ltd.	1966	Maden	17.000
20 — Amerikan Türk For. Tr. Bank	1964	Banka	17.000
21 — Kaiser Alümin. (Türk Kablo)	1966	Elek. Makina	7.200
22 — Türk General Elekt.	1966	Elek. Makina	15.000
23 — İdeal Standart S. A .Ş.	1966	Madeni eşya	32.000
			488.000

V — Birinci Bölümün Özeti

1 — Ekonomilerini genişletmiş olan kapitalist ülkelerde biriken sermaye :

- Kendi ülkelerindeki girişim olanaklarının daralması,
- Kendi endüstrilerine ham madde tedariki,
- Ürettikleri mamul maddelerin pazarlanması,
- Ham madde tedarikinde ve mamul madde pazarlanmasındaki ticaret rekabetinin ve tekelinin gerekleri,
- Başka ülkelerdeki kaynak zenginliklerinden, emek ucuzluğundan, yüksek oranlı kârlardan ve bilgi kıtlığından yararlanılması,

gibi, itici ve çekici nedenlerle ekonomileri gelişmemiş olan ülkelere doğru akmaktadır.

2 — Ekonomilerini yabancı desteğinde geliştirmek isteyen ülkeler, bu akımdaki paylarını arttırmak için, çekici nedenlerin etkisini güçlendirecek koşullar yaratmaya yönelirler.

3 — Yurdumuzda, madencilğe büyük yatırımlar yapabilecek nitelikte özel sermaye birikimi vücut bulmamıştır. Batı kapitalistleri çapında birikim sağlanabilmesi olanağı da bilimsel olarak yoktur.

4 — Yabancı özel sermayenin yurda gelişindeki gerçek nedeni kestirip kestirmemek, aldatmacalarına kanıp kanmamak, getirdiği götüreceği arasında denge kurmak ve bu gelişin yurt yararına olup olmayacağını saptamak bu sorunun özüdür.

5 — Günümüzdeki madencilik koşulları, yakın tarihe göre çok değişiktir. Şimdi, ülke çıkarlarına yarayışlı biçimde madencilik yapabilmek için güçlü bir teknik kadroya, yeterli bir bilimsel alt yapının kurulmuş olmasına, Devletçe etkili bir destek ve himayenin sağlanmış olmasına, güçlü bir sermaye ve bilim potansiyelinin hizmete koşulmuş olmasına zorunluk vardır.

6 — Yurdumuzun doğal yapısı, madencilğin gelişmesine çok elverişlidir. Fakat, ekonomide dışa olan bağımlılığın gittikçe ağırlaşması nedeniyle, siyasal gücümüzde açılan gediklerden ötürü, bu durumdan yararlanma olanaklarımız günden güne daralmaktadır.

7 — Yönetim gücümüz, etkili bir devlet himayesi ve desteği kurarak madenciliğimizin doğal potansiyelinden yeterince yararlanma sağlayamayacak kadar cılızdır. Bu cılızlığın belli başlı sivri noktaları da şunlardır :

a) Yürütme organımız, var olan ve yeneden kurulacak olan madencilik kuruluşlarının, hizmetlerini koordine edip, kontrol ettirip onları, teknik bir örgütün sorumluluğu altında sistemli olarak müşterek bir hedefe yöneltme olanaklarından yoksundur.

b) Madencilik Kanunlarımız günün şartlarına uygun değildir.

c) Kanun uygulamalarında, ayrıntılara dahi teknoloji yerine politika hâkimdir.

d) Teknik kadre yetiştirilmesi geciktirilmiştir. Araştırma ve deney tesisleri yok denecek kadar azdır.

e) Aslındada kıt olan maddi güçler parçalanmaktadır.

f) Kredi yetersizliği hâlâ giderilememiştir.

8 — Yabancı özel sermaye, dünyada petrole gittikçe daha az yatırım yapmakta ve buna karşı imalât sanayii başta olmak üzere madencilikle daha çok ilgilenmektedir. Yurduzdaysa, salt imalât sektörünü seçmekte ve madencilığe hiç yatırım yapmamaktadır.

9 — Yabancı özel sermaye, madencilik yapmak üzere yurdumuza ancak özel kanunların olağanüstü himayesi altında gelmektedir. Bu halde dahi (petrolde olduğu gibi) üretime değil imalât ve dağıtım ticaretine kaymaktadır.

10 — Yabancı özel sermayenin yatırım isteklerinin gerçekleşmesi, dünyadaki % 90 oranına karşı, yurduzda sadece % 30 dur.

11 — Yurdumuza gelen yabancı özel sermaye, kendi hacminin bir kaç katı olan yerli güçleri de özel amacına bağlamakta ve böylece başka bir bakımdan da ulusal gelişmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

12 — Yabancı özel sermaye, teşvik kanunlarının sağladığı olanaklar dolayısıyla, Türklere üstün imtiyazlara sahiptir.

13 — Yukarda saydıklarımız; yabancı özel sermayenin yurdumuza daha fazla gelmesini sağlamak üzere alınan teşvik tedbirlerinin, madencilik alanında tam etkisiz kaldığını ve ona, yurt ekonomisinin kontrolünde ve, ulusal gereklere göre değil kendi ekonomilerini besleyecek biçimlere yöneltilmesinde, ulusal karakterli endüstriyel girişimlerin engellenmesinde önemli olanaklar kazandırdığını göstermektedir.

Bu gerçeklere rağmen, teşvik tedbirlerine sınırsız bir genişlik verilerek çekiciliğin arttırılmak istenirlerinde ve sürdürülmesinde isabet düşünülemediği gibi, kişisel çıkarlar kovalandığı kuşkuları da yoğunlaşır.

Bu nedenle, Türk yararlarını zedelemeyen dengeli teşvik tedbirlerinin bulunmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle madencilik yatırımlarını engelliyen etkenleri, yeteneklerimizi zorlayarak ve eksiklerimizin başlanacağı umuduna bağlanarak açıklamaya çalışacağız

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MADENCİLİĞİNDEKİ YATIRIM KISIRLIĞININ NEDENLERİ

VI — YABANCI ÖZEL SERMAYENİN YATIRIMA ÖZENDİRİLMESİ

Endüstrileşme ve kalkınmanın toplumsal engellerini, içimizden söküp atmadan ve zorunlu olan değişimleri gerçekleştirmeden, yabancılardan borç alarak veya onları ülkemizde çalışmaya çağırıp kazançlarından pay alarak, yatırımın bütün yükünü salt fakir halkın omuzlarına yükleyerek refaha ulaşmayı ummak, hayalci olmaktan da öteye ve bir çizgide kişisel çıkarlar suçlamasıyla birleşebilecek nitelikde bir saflıktır.

Kaldığı; kapitalistlerin ikinci dünya savaşından sonra uyguladıkları NEOEMPERYALİZM'in özelliklerinden biride, tekil davranışlar yerine kollektif hareket etmektir. Bunu yaratacak koşullar birer ikişer vücut bulmakta ve kapitalistler bu yeni yöntemin görünmez bağlarıyla birbirlerine kenetlenmektedirler. Bundan ötürü, geri kalmış ulusların endüstrileşme ve ekonomi gelişmelerini

hızlandırma çabalarında, kapitalistlerin kendi aralarındaki rekabetten yararlanma umutları, montajcılık ve küçük tüketim endüstrisiyle başarıya ulaşacaklarını sanmaları, boş kuruntulardan başka bir şey değildir.

Madencilikimiz; ülkede gerçek bir endüstrileşme yaratılana kadar iç pazar desteğinden yoksun kalacağı için, büyük ölçüde dış pazarlara bağımlı bir sektör olmaya devam edecektir, böyle olunca da, batılı kapitalistler kendi blokları içinde siyaseti de ticareti de kendilerine bağımlı olan bir ülkede, dünya çapında olmayan maden varlıkları için rizikolara katlanmaya ve ticaretin kolaylıklarını bırakıp ağır endüstri kurmaya yönelirler mi? Toplumsal bir PSİKOZ şeklinde sürdürülen RUS korkusunu ve borç batağından doğan aşşılık duygularını alabildiğine istismar ederek kesinlikle kendilerine bağladıkları ve tüm kaynaklarından rahatça yararlandıkları bir ülkeyi, pazar olmaktan çıkarıp aşşlarına ortak ederler mi?

Elbette etmezler. Çünkü bu sorulara, salt akıl ve çıkar terazileri hayır demiyor. Birinci bölümde özetleyerek verdiğimiz TARİH akışı da hayır, demektedir.

Kişisel çıkarların, milliyetsiz sermayenin, politikacılarıdaki koyu cehalet ve ölçsüz hırsları, bürokrat canbazlığının tarihsel benzerlikleri karşısında, bu büyük (HAYIR) için, ayrıca kanıtlar göstermeyi gereksiz buluyor ve durumu saptamakla yetiniyoruz.

VII — MADENCİLİK YATIRIMLARINI OLUMSUZ YÖNDE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Sermayenin ürkek olduğu ve uzun vadeli yatırımlar için garantili ortam aradığı, herkesçe bilinen bir kuraldır. Yerli ve özellikle yabancı sermayenin, Türkiye'de madencilik yatırımlarına yönelmesi konusu da bu kuralın kapsamı içine girer. Bundan ötürü de yatırımcılar; yönetimin objektif ve bilimsel önçüleri olan teknoloji esaslarına göre düzenlenmiş olmasını ve böyle bir yönetimle güvenç verici bir işbirliğinin kurulmasını ve devletin, rizikosu yüksek olan girişimlerini desteklemesini isterler. Ve, bunları ön şart olarak ararlar.

Bu koşulları yaratamadığımız sürece, salt kapılarımızı ardına kadar yabancılara açarak yatırımcıların aradıkları güvençeyi sağlamış olamayız. Nitekim, bu güne kadar bu hususa hiç önem vermediğimiz için sağlanamamıştır da. Madencilik yatırımlarındaki yeni ve yabancı sermaye cılızlığının kanıtlağığı bu gerçek karşısında, güvenç koşulları da dahil olmak üzere yatırımları engelleyen etkenleri araştırmak zorunlu olmaktadır.

Bu bölümde, her hangi bir yönetime bağlanmadan bu etkenlerden önemli saydıklarımızı teker teker tanıtmaya çalışacağız.

VII.1. — Coğrafya Durumu :

Yurdumuzun dünya yüzeyindeki yerinin; birbirinden temelde ayrılan ekonomi düzenleriyle, karşıt kamplarda bloklaşmış olan Doğu ve Batı ülkelerinin savunma, saldırı ve ticaret yolları üzerinde bulunduğunu, her iki blokun en önemli petrol kaynaklarına yakınlığını ve bu nedenlerle kritik derecede hassas olduğunu hepimiz biliriz.

Bu iki blokun ciddi de olsa, kaza ya da yoklama biçimli de olsa atomlu atomsuz ilk çatışma alanının, yurdumuz olabileceğini hepimiz düşünür ve bu ağır kuşkuyu birlikte paylaşıyoruz.

Batı bloku saflarında yer almış bulunan ülkemiz, askeri gücünün hemen tümüyle müşterek savunma sistemine katıldığı halde, ordusunun öteki üye ülkelerdeki lerden daha eski ve yıpranmış silâhlarla donatılması, araç ve gereç bakımından son derece cılız bırakılması, yedek stoklarının yetersiz tutuluğu, öz harp endüstrisinin geliştirileceği yerde dağıtılması halleri, ülkemizin ilk çatışmada istilâ edilmekten kurtarılamayacağına inanıldığı sanısına yer vermektedir.

Bu saydıklarımız, Yunanistan karşısında zayıf bırakılarak siyasal baskı kurmak art niyetine bağlı değilse, bu yargının, kolayca reddedilemeyecek kanıtları olurlar. Bunun tersi vâritse, korkulandan çok daha vahim bir tehlike var demektir.

Bu güne kadar izlediğimiz iç ve dış politikayla, Amerikan ve Nato stratejilerinin

biçtiği bu ölüm kaftanını giymeyi de kabul-
lenmiş bulunmaktayız.

Batı politikasına hâkim olan kudretli ser-
maye guruplarının bu gerçekleri bilmemesi
olağan değildir. Çok üst yönetim kademele-
rine özgü gizlilik koşulları, belki bu politi-
kanın uygulama ayrıntılarını saklayabilir. Am-
ma, stratejiyi kuran temel düşünün ana çiz-
gileri, bu çevrelerden gizli kalmaz. Hiç de-
ğilse, bizlerden çok daha isabetli olarak tah-
min yapabilme olanakları vardır. Bunun için
de, Batı savunması, silâhla araç ve gereç
kayıbı yerine insan harcamayı (tabii Türk)
kabullenen, Anadolu'yu düşman saldırılarının
durdurulacağı yer değil de gözetleme yeri ola-
rak seçen bir plana göre hazırlandığını an-
layamamaları da olağan değildir.

Bu kadar kritik bir yerde bulunmasına
rağmen, Küba buhranında görüldüğü gibi gı-
yabında yaşama kaderi için pazarlıklar da
yapılabilen bir ülkede, batılı sermayedarların
normal şartlarla ve Türkiye'yi de kazandı-
rma göze alarak uzun vadeli ve büyük çap-
lı yatırımlara yöneleceklerini ummak, ve he-
le, böylesine ağır rizikoları bile bile, teşvik
kanunlarının çekiciliğine kapılacaklarını bek-
lemekte tutarlılık yoktur. Bu tutarsızlığı, ser-
mayenin ürkekliği kuralı tek başına kanıtla-
maya yeterlidir.

Nitekim, bu güne kadar yabancı özel ser-
mayeyi yatırıma teşvik için alınan tedbirler-
den, çıkarılan kanunlardan, ulusal ekonomi-
yi etkileyebilecek önemde olumlu hiç bir so-
nuç alınamamıştır.

VI 1.2. — Neoemperyalizm :

Endüstri aşamasını tamamlamış olan ül-
keler, mamullerine pazar endüstrilerine de
ham madde bulma zorluğundadırlar. Bu
alanlarda giriştikleri rekabet çekişmeleri yü-
zünden, yakın geçmişte bir çok savaflara tu-
tuşmuşlardır. Şimdi, bu savafların korkunç
yıkıntılarında korunmak için, dünyanın eko-
nomik olanaklarını aralarında anlaşarak pay-
laşmaya yönelmişlerdir. Büyük sermaye gu-
rupları ise, uluslar arası ortaklıklarla dünya
tekelleri yaratarak, sömürülerini daha etkili
ve aralarında çatışma yaratmayan biçimlerde

sürdürme olanaklarını elde etmeye, daha da
önce başlamışlardır.

Bu güçlerin, yeni rakipler ve ortaklar ya-
ratarak ham madde ve pazarlama alanların-
daki olanaklarını daraltmaya yöneleceklerini
ummak, hayalcilikten başka bir şey olamaz.
Osmanlı İmparatorluğu'nun başına gelenler,
bütün ulusal bağımsızlık hareketlerinin ateş-
le durdurulmak istenmesi ve bu hareketlerin
en tehlikeli silâh olarak nitelenmesi kapita-
list ülkelerin bu çıkar hesaplarına ne derece
sıkı sarıldığını gösteren kanıtlardır.

Ancak, kapitalistlerin bu davranışlarında,
geçen yüzyıllara göre önemli değişimler ol-
muştur. Şimdi büyük çıkarları, küçük tüke-
tim endüstrilerinin muhtaç oldukları makine-
lerle cihazların, komple tesislerle malzeme ve
yedeklerinin yapımında yoğunlaşmıştır. Bu
nedenle de, bu tür endüstri kuruluşlarını,
amaçlarına paralel olan koşullarda destekli-
yerek kalkınmaya yardım ve ittifaka bağlılık
gösterisi ile mal ihraç etmektedirler. Öteki
toplumları da, kendi yaşama düzeylerindeki
tüketiciliğe itecek biçimde etkilemeye çalış-
maktadırlar. İhraç ettikleri KÜLTÜR de, bu
amaca dönük olarak ışık saçmaktadır.

Yabancı özel sermaye, bu nitelikteki ya-
tırimlar için gittiği ülkeye, mamullerini ser-
maye olarak ve gerçek değerlerinin çok üs-
tünde olan bedellerle götürmektedir. Kamu
kesimleri de, kendi ülkesinden satın alınmak,
kendi gemileriyle taşınmak, her türlü hizme-
ti kendi firmalarına yaptırmak gibi zorun-
luklar koyarak yerdığı borca görünmez faiz-
ler eklemektedir. Bu suretle, yatırım yada
borç için alınan nakit, sanayileşme heyeca-
nında olan ülkeler için, ya politik baskı ara-
cı olarak kullanılmakta yada olta ucuna ta-
kılan bir yem vazifesi görmektedir.

Fakat, çok kullanılan bu yöntem, artık
bütün dünyada bilinir hale gelmiştir.

Yurdumuzda da, kalkınma ve endüstrileş-
me edebiyatıyla kurulan ve vatan millet söz-
cükleriyle süslenen perdeyi birazcık aralaya-
bilen herkes, gelişmemiş ülkelerin halkları-
ya aydınları arasında ikilik yaratmak, bilgisiz
halk yığınlarını dinsel inançlarına yaslanarak
ittifaklarına almak, kurbanları olan ülkeler-

deki çıkarıcı aydınları ve sermayecileri hizmetlerinde çalıştırmak gibi silâhların, çok etkili bir biçimde kullanıldığını görür. Kanunlara ağırlıklarını koyabilen devlet adamlarının bilgisizliklerinden ve eskiye şartlanmalarından çok ustaca yararlanıldığını da anlar.

Bu saydığımız tehlikelerin kontrol edilebileceğini sanarak, yabancı sermayenin kolayca ve zararsız biçimlerde kullanılabilceğini ummak, gafletlerin en büyüğüdür. Nitekim, batı Avrupa bunca bilim ve sermaye birikimine rağmen, Amerikan sermayesinin egemenliğine karşı koyabilmek için kıvrım kıvrım kıvrılmakta ve bütünleşmeyi de kapsayan özel tedbirler peşinde koşmaktadır.

Oysa yurdumuzda, petrol ve yabancı sermayeyi teşvik kanunları, Amerika Birleşik Devleti yöneticilerinin kendi yurtları dışında özel sermaye yatırıma uygun olanaklar yaratılmasıyla görevlendirdiği uzmanlara hazırlanmıştır. Faydalı olur düşüncesiyle bilinen sonucu tekrarlayalım. Petrol Kanunu, devlet kuruluşlarımızın, kaynak bulma çalışmalarını kısıtlayan ve üretimini sınırlayan, yabancılara petrol üretme maskesi altında imalât, ithalât ve dağıtım ticaretindeki büyük kârlara kayma olanakları hazırlayan, Türk yararlarına kapalı ve yabancı çıkarlarına tam açık olan bir yapıda hazırlanmıştır.

Yabancı sermayeyi teşvik kanunuysa, dürüst olmayan davranışlardan korunma olanağı sağlamak üzere çalışma alanı, kuruluş süresi, kâr oranı, kâr transferi, sermaye biçimi, sermayenin geri çıkarılışı, sermaye artırılışı, yurttaşlık haklarının korunması, yerli ortakların sermayelerinden ve iç kredilerden yararlanma koşulları ve benzerleri gibi konuların hiç birinde belirleme ve sınırlamalar yapmamış ve Türk ekonomisine tahmin dışı olarak gelebilecek zararları önleyici her hangi bir ihtiyat tedbiri getirmemiştir.

Amerikalı uzmanlar için önemli olan elbette Türk ekonomisine gelebilecek olan tehlikeler değildir. Bu konu onları hiç ilgilendirmez. Onlar, çekicilik yaratmak dış görünüşü altında Türkleri şapkalı ellerinde selâmlatarak, kendi özel sermayelerine, Amerikan ekonomisine en yararlı biçimde Türkiye'ye girme olanağı sağlamış ve ulusal görevle-

rini başarmışlardır. Fakat, Türk yöneticileri için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Teşvikin gerekip gerekmediğini bilimsel yöntemlerle araştırmadıkları, gerçekçi ölçü ve koşulları bulmak için bilgili Türk çocuklarına görev vermedikleri, bilgelerin seslerine kulak tıkadıkları için, kendilerini tarihten de önce suçlu düşürecek büyük hatalar işlemişlerdir.

Kaldığı, Türkiye'de büyük işler yapabilecek yabancı sermaye sahipleri de; yurdumuzun çok kanlı bir kurtuluş savaşı verdiğini, bu savaşla kazandıklarını korumak için ekonomik bağımsızlığı da kazanmak çabasında olduğunu, bunun için bir süre önce Devletçilik denediğini, yirmiden fazla yabancı şirketi kamulaştırdığını elbette bilirler. Geri bir toplum olmaktan kurtulmak için harcadığı çabanın gittikçe yoğunlaşıp hırçınlaştığını da hiç kuşkusuz görmektedirler. Bunlardan başka; NEOMPERYALİZM oyunlarının ve içerde kalkınma edebiyatı ile gözlere çekilen görmezlik sürmesinin de yavaş yavaş döküldüğünü ve karşı koymaların da günden güne güçlendiğini ve bunun ne demek olduğunu sayın yöneticilerimizden önce farketmişlerdir.

Bundan ötürü de; Kısa vâdede yüksek kâr veren, kendi mamullerine geniş sürüm sağlayan, gizlenmiş yüksek kâr oranları bulunan, iç kaynakları da sınırsız olarak kullanabilen, fırsat kollama ve çabuk kaçabilme olanakları veren vurgun karakterli küçük yatırımlardan gayrisına yönelmeyecek kadar tüccarca bir basirete yer vereceklerinde de hiç şüphe bulunmamak gerekir.

VII.3. — Ekonomik Faktörler:

Yurdumuzda, endüstri aşamasının gerçekleştirilmesi şöyle dursun, henüz buna gerekli olan koşullar bile hazırlanamamıştır. Ortaçağ kalıntısı engeller temizlenip emek ve sermayenin gelişmesi sağlanmadan ve yeterli birikimler yaratılmadan, endüstriyel aşamanın sözü bile edilemez. Buna rağmen, bu amaç dönük olarak Osmanlılar döneminde denenip de olumsuz sonuç verdiği bilinen Devlet elile sermayeci yetiştirme çabaları yine geçerli olmuştur. Ayrıca, Devlet yöneticilerinin de, yabancı sermayeye kapıların açılması ha-

linde, endüstrileşmeye giden yola çıkıliveri- lirmiş gibi, konuyu hafife alan bir ekonomi anlayışının etkisinde oldukları açıkça görülmektedir.

Oysa, günümüzün ekonomi - politik koşulları, artık geçen yüzyıllarda olduğu gibi, hem kendi ulusunu hem de ötekilerini sömürerek endüstrileşmeye ve büyük madencilik yatırımlarını başarabilecek ölçülerde bir sermaye birikimine olanak vermemektedir. Hele, yabancıların koltuğu altında yetişen sermayecilerde, ulusal karakterin saklı kalabilmesi ya da gelişmesi olanağı hiç yoktur. Bunlar, köyden şehre iner inmez sırtındaki çarşafı atıp bikinile denize koşan dilberlere benzerler. Gerçek karakterleri güç belli olur.

Bilim ve teknoloji de gökten zenbille inmez, çetin uğraşlar ve yoğun çabalar sonucunda uzun zamanda birikebilir. Bu işlere de, ihtiyar üniversitemizin genç fakültelerinde yeni başlanmıştır.

Bu nedenlerle, çoğunlukla fakir ve bilgisiz olan yerli maden girişimcileri, genellikle arama, masrafı rizikolarına katlanmaksızın rastladıkları kolay alınabilir madenleri üretiyorlar. Elbette, ürün de ucuz oluyor. Çoğunun yurt içinde pazarı olmadığından, yabancı tüccarlar da bunları çok ucuza topluyorlar.

Mal karşılığı avans vererek, kapılarının eşiklerini aşındıran satıcılardan oturduğu yerden maden almak elbette rahat ve rızikosuz bir ticarettir. Bütün külfet, teklifin ciddiyetini ve cevheri tahkik etmekten ibarettir.

Üretici, hiç bir alanda Devletin ciddi sayılabilecek bir des.tiğini bulamadığı için, bu ticarete daima yabancıya aldanan ve bir çok kere de yabancı ile birlikte Devleti aldatan taraftır.

Arkalarından gittiğimiz emperyalist Devletler gurubunun sermayedarları, kendilerine son derecede uygun düşen bu ticaret ortamının içine, küçük ve orta çaplı girişimlerde Türklerden daha ucuza üretme şansları olmadığı için işletici olarak elbette girmezler. Özellikle ortak pazarın bu durumu daha tatlı koşullarla ve daha garantili olarak geliştireceğini bildiklerine göre, girmemeleri de akıllı bir gereğidir.

Demir, boraks, bakır, krom v.b. konulardaki özel tutumları, bu yargının açık kanıtlarıdır.

VII.4. — Yönetim Faktörleri :

Maden yatırımlarını olumsuz biçimde etkileyen yönetim faktörleri arasında, madencilik Kanunları başda gelir. Devlet örgütlerinin yetersizliği ve ulusal maden politikası bulunmayışı de. bunu izler. Geri kalanlar ihmâl değil ama geri bırakılabilecek önemdedirler.

VI 1.4.1. — Madencilik Kanunları :

Devlet desteği hiç kuşkusuz önce, kamusal olan maden varlıklarının değerlendirilmesi düzenini kuran Kanunlarda biçimlenir.

Cumhuriyetimizin uyguladığı ilk madencilik Kanunları, Osmanlıların Fransızlardan aktardıkları esaslara göre düzenledikleri Kanun 1954 yılında değiştirilmiştir. Bu değişme, günümüzün koşullarıyla sermaye ve bilginin, teknolojiyle ekonominin önemleri ve gerekleri dikkate alınmadan yapılmıştır. Aşağıda bunlardan bir kaç örnek vereceğiz :

1) Hangi yeteneğe sahip olurlarsa olsunlar, kişilerin (Bu madeni ve şurasını ben istiyorum) demesindeki öncelik, her türlü hukukun ve yetkinin dokunulmaz bir ilkesi haline getirilmiştir. Sayıları YURT genişliğine varıya kadar sınırsız olabilen bu istekler karşısında BİLİM, SERMAYE, TEKNOLOJİ değerleriyle Devlet desteği ve yönetim gerekleri kesinlikle durur. Maden varlıklarının gerçek sahibi olan ulusun çıkarları da bir kenara itilir. Böylece, değerli ve objektif bir ayırım esası olduğu için hemen hemen ulusların tümünün yararlandığı bu ilke, ülkemizde yarıdan çok zarar getiren bir biçimde kullanılmaktadır.

2) Günümüzün koşulları, maden arayıcı ve işleticilerinin :

a — Çoğunlukla büyük miktarlara varan meblağları, uzun süre hareketsiz kalmak üzere yatırabilecek sermayegücüne sahip olmalarını,

- b — Pahalı ve kaybolma ihtimali yüksek olan araştırma ve inceleme masraflarına katlanabilecek para gücüyle bunun gerektiğine inanacak ölçüde bir bilgi birikimine sahip olmaları nı,
- c — Yatırım ve kâra geçiş sürelerinin uzunluğuna, bunların normali aşması hallerine ve geçici zararlara dayanıklı olmalarını,
- d — Doğal, siyasal ve ekonomik rizikoların her zaman ve yüksek oranlarla vücuda gelebileceğini hesaba katıp bunu, bilim ve sermaye yeterliğinin desteklediği ölçülü bir madeni cesaretle karşılayabilmelerini,

zorunlu kılmaktadır. Devletin de bu üstün yetenekteki girişimcileri koruması ve rizikolarına katılarak desteklemesi şarttır. Gelin görünkî devlet, destekleme bir yana denetleme yetkisinden ve gözetleme olanağından bile yoksundur. Malını teslim ettiği kişilerin ne ehliyetlerini araştırır, ne de yaptıkları işleri kontrol eder.

3) Bu yeni esaslara göre, doğal oluşuma karşıt olarak tek maden cinsine ruhsat verilir. Bunun sakıncalarını önlemek üzere düzenlenen (mahlutiyet) yöntemleri de, MADEN YATAĞI temeline göre düşünüldüğü halde, İSTEK ÖNCELİĞİ temeline oturtulan acayip bir yapıdadır.

Bu tersliklerden dolayı da, uygulamada mantık dışına düşülmesi ve hukuk aykırılıkları doğması çok olağandır. Kurulu bir işletme düzeninin, öncelik oyunları ile bir tek kazma bile vurmamış bîrine terkedilmesi gibi.

4) Madenler, işletilip yararlanılmak için aranılır. Bundan ötürü de, arama ve işletme diye ayrı haklar söz konusu olamaz. Çalışmaların biçimi bakımından bu iki süreç arasında var olan ayrıcalıklar, arayıcının yararlanma haklarını zedelememelidir. Yeni esaslara göreyse, arama için ayrı, işletme için ayrı ruhsatlar almak zorunluğu vardır. Bu yüzden de, bu iki sürecin arasına hem hukuk hem çalışma yönlerinden gülünç denecek sürelerle uzanabilen ölü bir derve gir-

mektedir. Bu ayırım, araştırmacılara yöneltilmiş tehlikeli bir tehdit olmaktadır (1). İşletme şartlarının tesbiti nedenine dayanan bu ayırımın sakıncalarını gidermek üzere düzenlenen tedbirlerse, iki ayrı ruhsat verilmesinden sağlanacağı umulan yararları, tek kalemde yok ettikten başka ağır zararlara da yol açmaktadır.

Ancak, konumuzu ilgilendiren en önemli sakınca, yatırımcılarda işletme ruhsatı alamamak ihtimalinin doğurduğu haklı korkudur (2).

5) Vergi ve amortisman yöntemlerinin, bu özel ihtisas kanununun kapsamı dışında bırakılması da, yatırımcılar için önemli bir tedirginlik kaynağı ve cesaret kırıcı yanlış bir tutum olmuştur. Çünkü, madencilik rizi-koları sadece doğal değildir. Bütün dünyada yeni kaynakların bulunması için aramalar yapılmaktadır. Bir kaç önemli buluşun aynı zamana rastlaması veya kısa sürede birbirini izlemesi halinde, veya tüketim teknolojisindeki bir değişme sebebiyle, rantabl çalışan bir çok işletmenin bir anda zararlı duruma düşmesi olağandır. Bu gibi hallerde, yatırımcıların çabuk amorti edilmiş olması, rizikoyu hafifletecek tek çaredir. Oysa, mâli mevzuatımız bu tedbire izin vermez. Bunu vergi kaçakçılığı sayar. Böylece de yatırımcı, destekleneceği yerde şanssız tesadüflere, olağan üstü haller ve piyasa sürprizlerine karşı üstelik bir de tekme yer.

Bunun gibi, yatırımcı yapacağı işde Devlete ne vergi vereceğini kesinlikle bilmek ister. Bunu da, maden üzerinde kendisiyle sözleşme yapan makamdan, madenin kanunla sorumlu olan yöneticisinden bekler. Çünkü, her türlü muamelesi onunladır. Derdini de ancak o anlar. Malîye ile olan ilişkiler onun için bîr ayrıcalıktır. Bilgisiz kalışı ona güvensizlik aşılabilir ve yatırımdan kaçır. Bu tutum, basit bîr para hareketi izlenmesi sorununun, yüksek rizikolu bîr üretimle yurt ekonomisine büyük katkılar yapabilecek bir değer yaratma ihtisasından yeğ tutulduğunu gösteren bîr davranıştır.

- (1) Hollanda Ekonomi Enstitüsü Rap. Şubat 1966 M.T.A.
- (2) Mr. N. Ely'nin maden kanunu tasarısı gerekçesi.

Madenlerimizi işletmeleri için yalvar yalvar olup teşvik Kanunları çıkararak çağırdığımız yabancı özel sermayeyi, birlikte çalışacağı anlayış bakımından uzun uzun düşündürecek bir niteliktedir.

6) Arama ruhsatının süresi iki yüzü keskin bir kılıçtır. Süre uzun tutulursa, günümüzün koşullarına uygun aramalar yapılarak Fizibilite etüdüleri sonuçlandırılabilir. Ama, saha spekülasyonlarına yol açan istifçilik beslenir. Kısa tutulursa, saha istifi beslenmez ama, ciddi arama yatırımlarına büyük ve Önemli engeller çıkartılmış ve kapkaççılık teşvik edilmiş olur.

Fransızlar bu açmazı, arama süreci içinde İşyerinde ciddi kontroller yapmak ve gerektiği takdirde bazı kayıt ve şartlarla arama ruhsatı süresini uzatma izni vermek ve hatta Devleti arama masraflarına katmak şeklinde çözümlenmişlerdir.

Günümüzün büyük miktarlı, düşük tenörlü ve karmaşık yapılı maden cevherlerinden yararlanmaya zorlayan koşulları karşısında böyle bir yöntemin uygulanmasında da kesin zorunluk vardır.

Çok hazîndirki, daha önce var olan buna benzer bir yöntem, kap kaç madencilige yol açan kısa ve kesin süreli ruhsat usulüyle değiştirilerek kaldırılmıştır.

7) Arama süresi, iki yılla ve kesinlikle sınırlanmıştır. Bu süre içinde iktisadi bir işletme kurulabileceği ispatlanamazsa katlanılan hertürlü külfet ve harcanmış olan emeğin kaybedilmesi ihtimali vardır. Halbuki günümüzün koşulları, fakir cevherlerin çok büyük miktarlara ulaşan varlıklarının ve niteliklerinin büyük bir hassasiyetle tesbitini zorunlu kılmaktadır. Oysa, FİZİBİLİTE etüdüleri adı verilen bu pahalı ve uzun süre isteyen işler için Kanun olanak tanımamaktadır.

Bu arama ruhsatı süresinin kısalığına ve kesinliğine rağmen, Kanun boşluklarına ve teşkilat yetersizliğine bağlı olarak arama devresini son derecede uzatmak mümkün olmadığı gibi, uygulamanın ciddiyetsizliğinden yararlanarak Kanunun ön gördüğü ispatlamayı yapmadan da işletme ruhsatı almak çok olağandır.

Bu sakıncaları giderecek ilaç, elbette salt arama süresini uzatmak değildir. Girişimi yerinde kontrol edip gereğine göre davranmaktır. Fakat, ne bu güçte örgüt ne de Kanun yetkisi vardır.

Arayıcı ruhsat sahasına bir tek kazma vurmadan başkasına devretmek yetkisine sahiptir. Bunun anlamı, spekülasyon korkusuyla arama süresini kısa tutanların, Kanunun başka bir izniyle spekülasyonu beslemeleri demektir. Çünkü, hiç bir külfete katlanmayan bu girişimcinin yaptığı iş, bîr kaç bedava piyango bileti almış olmakla eş değerdedir.

Böylesine çelişkili ve ciddiyetten yoksun bir ortamda, büyük yatırımların yer alacağını ummak ve bunun için teşvik kanunları yapmak (ardında başka niyetler yoksa) biz doğululara özgü hayalcilikten başka bir şey değildir.

8) 6224 sayılı yabancı sermayeyi teşvik ve 6309 sayılı maden kanunları, 1954 yılı başlarında birbirine yakın olan tarihlerde yürürlüğe girmişlerdir. Fakat, yabancı sermaye konusunda şekil bakımından birbiriyle çelişirler. Şöyleki :

Teşvik Kanunu, yabancı sermayenin çalışabileceği alanları sınırlamamıştır. Buna göre madenciligi kapsamına almaktadır. Uygulama da böyledir.

Maden Kanunuysa, maden haklarını sadece Türklere vermek suretiyle, yabancıları kapsamı dışında bırakır.

Birbirine karşıt olan bu düzenlerden birincisi, açıkça ifade etmekten kaçınarak madenlerimizi yabancıların çıkarlarına açmaktadır. İkincisi de aynı şekilde açıkça göstermekten kaçınarak fakat dolambaçlı bir yoldan (Ticaret Kanunu'nun tüzel kişilerle ilgili bir hükmüyle) yabancıların maden hakları alabilmesine olanak hazırlanmıştır.

Ancak, yabancı sermaye, bu kaçamaklı yollara da çok önemli çıkarlar söz konusu olmadıkça itibar etmemektedir. Bu güne kadar olan tutumuyla, bu yargıyı kanıtlamış olmaktadır.

Aynı tarihlerde yürürlüğe konulan petrol kanununda, yabancıların hakları alabileceğinin

özel hükümlerle gösterilmiş olması, maden konusunda bir art niyetin etkili olduğunu kanıtlamaktadır. Günün birinde bu çelişilerin düzeltilebileceği düşüncesinin, yabancı yatırımcıları kuşkulandırması çok olağandır. Bunda da haklıdır. Çünkü, cumhuriyetin bir kanunu yabancılara maden hakları vermiyor. Ama, yabancıların kümeleşerek bir şirket kurmaları halinde bu ilke geçersiz oluyor. Kanunun ruhuna da aslına da şekline de aykırı olan bu kaçamak, ulusal çıkarlara da açıkça aykırıdır.

Bu terslik, ticaret alanındaki (alım-satım) işlerini düzenliyen bir kanunun, kendi kapsamı dışında olan madencilığe, üç-dört kuşak boyu süreyle geri alınması mümkün olmayan ve yüz milyarlarca liralık kamu varlıklarını ilgilleyen hakların verilmesine yol açan bir biçimde taşırılması sonucunu vermektedir.

Madencilığın bu konuları düzenleyen özel bir ihtisas kanunu mevcut olmasına rağmen yapılan bu taşma, bilinçlidir ve kuşkusuz Amerikan uzmanlarının tavsiyesiyle yapılmıştır. Yabancı uyruğuna terk etmek zorunda kaldığımız özbeöz, sütbesüt Türk olan kişiler bile, yıllar boyu süren incelemelerden sonra binbir güçlkle ve özel kararname ya da kanunlarla Türklüğe kabul edebildiğimiz ve ayrı ırktan olanlar için daha da titiz davrandığımız dikkate alınır, salt özel çıkarları için belki de kendi ülkelerinin gizli görevlisi olarak şirket kurmuş olan bir çok yabancıyı (Tüzel kişi) oyunuyla derhal ve tek kalemde Türk sayıp bunlara, Türklere mahsus hakların verilmesini başka türlü yorumlamak mümkün değildir.

Yabancılara yapılan bir başışın maskesinden başka bir şey olmayan bu işleme, ciddi bir gerekçe bulunması zordur. Bu dolambaçlı yolları yabancılarda beğenmemiş olacaklarki, başka ülkelerde % 15 oranında yatırım yaparlarken Türkiyede % 1 ile yetinirler.

9) Günümüzdeki madencilığın, güçlü bir makina endüstrisinin desteğine kesinlikle muhtaç olduğunu daha önce belirlemiştik. Bu nedenle, makina endüstrisine sahip bu-

lunmayan ülkelerde, madencilik yatırımlarının ilk ve en önemli sorunu, ihtiyaç duyulduğu anda gereken makina, malzeme ve cihazlarla yedeklerine sahip olabilmek veya olamamaktır.

Esefle kaydedelimki, bu husus Trük madencilerini kara kara düşündüren ve yatırımlarını büyük çapta engelleyen en önemli sorunlardan biri olduğu gibi, yabancılarda da tereddütler yaratan sebeplerden biridir.

Bu konudaysa Maden Kanunu dilsiz ve yönetim de yetkisizdir.

VI 1.4.2. — Yönetim Örgütleri :

Osmanlılar döneminde, Fransızlardan aktarılmış olan madencilik kanunlarını, minyatür de olsa, yine Fransız modeline göre kurulmuş olan teknik bir devlet örgütü uygular. Cumhuriyet yönetimi, bu düzeni olduğu gibi kabullenmiştir. Fakat, kısa bir süre sonra bu düzen parçalanarak taş sayılan maddelerin yönetimi, gelirinin artırılması gerekçesiyle, hiç bir teknik olanağı bulunmayan mahalli özel idarelere verilmiştir. Bunu, aynı koşullar altında maden suları ve kaplıcalar izlemiştir. Besin tuzu da, başka bir nedenle Tekel idaresine tevdi olunmuş ve petrole radyoaktif maddeler içinde ayrı yönetim üniteleri kurulmuştur.

Bu görev parçalanması, yönetimde büyük sakıncalar yaratan bir dağınıklık ve koordinasyon eksikliği meydana getirerek günümüzün teknoloji ve ekonomi gereklerine taban tabana ters düşmüştür. Halbuki, örnek aldığımız Fransızlar, gelişen ihtiyaçlar karşısında yeni yeni yönetim üniteleri kurmuşlardır ama, bunları daima ana yönetim örgütüne bağlamışlar ve bütünlüğü asla parçalamamışlardır. Teknik okullarının yönetimi dahi, bu bütünün bir parçasıdır.

Bu parçalanmadan doğan dağınıklık, teknoloji alanında da kendini göstermiş ve yatırımcılar için kuşku kaynağı olan bir zaaf halini almıştır.

Bir çok küçük problemin çözümü için dahi, Başbakanlık kademelerine kadar yükselebilen bir karar alma külfeti de, yatırım çekingenlikleri doğuracak nitelikte görülebilir.

VI1.4.3. — Maden Politikası :

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, gerçek bir maden politikası saptanarak uygulanamamıştır. Bunun garip hattâ birazda üzücü yanı, böyle bir politikanın, madenlerin salt teknolojik ve ekonomik niteliklerine bağlı bulunduğu kanısının yerleşmiş olmasıdır. Böyle olduğu için de, zaman zaman bir iki teknisyene maden politikası hazırlama görevi verilmiştir. Bu yanlış tutumla elbette olumlu bir sonuca da ulaşılmamıştır. Çünkü:

Ciddi bir maden politikası ancak, ihtisas kuruluşlarının bilgili, yetkili ve devlet hizmetinde olgunlaşmış uzmanlarının bir araya getirilmesiyle düzenlenebilir. Öteki Bakanlıkların teknik kurmaylarının da buna evet demeleri ve yürütme organının bütün üyelerinin onaylaması ve aynı önem derecesiyle uygulamaları halinde bir değeri olur. Böyle bir politika, yurttta var olanı ithal etmez. Tersine çok üretip ihraç eder. Mümkün olan en yüksek değeri sağlar. Yarı mamul ve mamuller yaratır. Yurdun yolsuz ve uzak köşelerindeki kaynakları da servet haline getirir. Oysa, böyle bir uygulamamız hiç olmamıştır. Belirli hale gelmiş böyle bir politika olmadan ve ciddi biçimde uygulanmadan büyük rizikolu maden teşebbüslerine yerli yabancı özel sermayenin akmasını beklemek, hiç bir zaman gerçekçilikle bağdaştırılmaz.

VIII — SONUÇ ve TEDBİRLER

Bazı faktörlerin, yurdumuzdaki madencilik yatırımlarını olumsuz yönlerde etkilediklerini gördük. Bunların en önemlilerini ve gerektirdikleri tedbirleri şöylece özetleyebiliriz :

1 — Yurdumuzun Jeopolitik durumunun yarattığı istilâ ve tahrip korkuları, uzun vadeli büyük yatırımları engelliyor. Bu etkenlerden kesinlikle kurtulmaya olanak yoktur. Çok ustaca yürütülecek bir politikayla etkisini hafifletmek belki mümkün olabilir.

Bu doğal etken, özel sermayenin boş bıraktığı köklü madencilik yatırım alanlarının, devlet sermayesiyle doldurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bundan başka, yabancıların yatırıma özendirilmesi için katlanılan ağır fe-

dakârlıkları da toptan yararsız hâle düşürmekte ve hattâ zararlı çabalara dönüştürmektedir.

Bu gerçekler karşısında madencilik sektörünün yabancı sermayeyi teşvik kanununun kapsamından çıkarılması zorunlu olmaktadır.

2 — İnsan toplumları, ekonomilerini geliştirmiş ve geri kalmış olarak iki guruba ayrılmışlardır. Geri kalmış olan toplumlardan bazıları, endüstrileşerek gelişmişlerin arasına karışmak ve onlar gibi refaha kavuşmak isterler.

Endüstri ancak, mamullerine geniş pazarlar bulup yaratarak gelişir ve yaşar. Hiç bîr gelişmiş ülke, pazarlama olanaklarının kaybedilmesi bir yana daralmasına bile yanaşmaz. Bunun için de, gelişmemiş toplumların kendilerinin pazarı olmaktan çıkıp refahlarına ortak olmasını istemez. Bundan başka, endüstri aşamasını tamamlamış olan toplumlar arasında da kıyasıya bir yarışma vardır. Bu yarışmada geri kalmak, geriden gelenlerin arasına düşmek demektir. Bu nedenle de, var güçleriyle bu yarışı sürdürmeye mecburdurlar. Hiç olmazsa at başı beraberlik sağlamaya çaba harcamak zorundadırlar.

Toplumlar arasında, salt sempatiye dayanan duygusal bir dayanışma yoktur. Nerede bir toplumsal dayanışma varsa, orada mutlaka uzak veya yakın birde çıkar hesabı vardır. Bunun için hiç bir gelişmiş ülke, kendisini bu endüstri yarışmasında rakiplerinden geri bırakılabilecek bir yükü, sempati uğruna asla yüklenmez. Pazarlama olanaklarından ise, en küçük bir kayıba bile göğüs germez.

Durum, böylesine ciddi olduğu halde, geri kalmış ülkelerin bir çoğu, gelişmişlerden endüstrileşmek için yardım isterler. Bunlara bazı eller uzanır. Fakat, bu uzanış hiç bir zaman geri kalmışın yükünü hafifletip kendi hisasına gelmesini sağlamak için değildir. Bu, ya giriştiği yarışmada bir adım öne geçebilmek veya rakiplerinin öne geçmesini engellemek için yapılmış olan yardım görünüşlü bir aldatmacadır. Bir fırsat değerlendirmidir.

Bu güne kadar hiç bir ülkenin, başka toplumların desteğiyle endüstrileşme aşamasını

başardığı görülmemiştir. Gerçek şudurki BAŞARI; öz bilim, sermaye, emek ve doğal kaynak güçlerinin en yoğun ve etken bir biçimde kullanılması şeklindeki tek şarta kesinlikle bağlıdır.

Endüstrileşmiş ülkeler arasındaki yarışmanın ve çıkar paylaşmasının yarattığı çekişmeler, yukarda çizdiğimiz tabloyu biraz değiştirir, renklendirir ve karmaşık hale koyarak biraz yumuşatırsa da, aslındaki bencil sertliği asla gidermez. Sıcak ve yumuşak sempoati gösterilerinin arkasından bir anda ve beklenmedik bir zamanda dondurucu kutup rüzgarları esmeye başlar.

İşte, gelişmiş toplumlar arasındaki bu yarışmayla geri kalmışların bunlara yetişme veya üzerlerindeki sömürü ağırlığını hafifletme çabaları, EMPERYALİZM adını verdiğimiz boşuşmayı meydana getirmektedir. İkinci dünya savaşından önce, emperyalizmin yöntemleri çok hoyrattı ve apaçıktı. Güçlüler, istediklerini zorla alırlar, hiç bir toplumun kendileriyle yarışmasına katlanamazlar ve buna cesaret edenlerin de defterini dürmeye yönelirlerdi. Fakat, şimdi daha yumuşak yöntemlerle daha geniş çaplı sonuçlar almaya yönelmişlerdir. Her şeyden önce güçlüler, aralarındaki çekişmelerle paylaşmadan doğan sorunları, anlaşmayla çözümlenmek yolundadırlar. Geri kalmış ülkelerle olan ilişkilerinde de güler yüzlüdürler. Para, mal, bilgi, kültür yardımları yaparak ve yol göstererek gelişmeye dayanak sağlıyorlar. Ama, bütün bunların hepsi aslında kendi pazarlarını genişletme hesaplarına dayanan yeni bir ekonomi anlayışının, NEOEMPERYALİZM'in uygulamasından başka bir şey değildir.

Yapılan bu yardımlarla ve gösterdikleri yollardan yürünerek onlara yetişmek asla mümkün olamaz. Tutarak sıktıkları el, eskiden olduğu gibi kendilerine yaklaştırmak için değil, kandırmak için veya başkalarına yönelmesini önlemek için tutulmaktadır.

Temel yapıları bu olan yabancıları yurdu muza çağırıp kaynaklarımızı onlara teslim ederek, sen çalıştır kazan bizi de kazandır da endüstri ülkesi olalım, demekte hiç bir tu-

tarlılık yoktur. Bu tutum, ciğeri kediye emanet etmekle birdir.

Kaynaklarımızı elbette en iyi şekilde işleteceklerdir. Ama, salt kendi çıkarlarına göre değerlendireceklerdir. Bunda, en küçük bir kuşkuya bile yer yoktur.

NEOEMPERYALİZM'in sahtekâr gülcüklerine ve aldatici yardımlarına kanarak, yabancılara kaynaklarımız üzerine yerleşme olanakları veren kanun hükümlerini mutlaka ve en kısa zamanda değiştirmemiz gerekir. Çünkü, önemli olan kaynağın işletilmesi değil, ondan ULUSAL yararlar sağlanmasıdır.

3 — Madencilik Kanunumuz, günümüzün madencilik koşullarına yer vermeyen bir yapıdadır. Başta sermaye ve ekonomi olmak üzere, teknoloji ve ehliyet hatta doğaya karşıttır. Doğanın sonsuza varan değişkenliklerini, teknolojiye takdir hakkı vermeksizin doğru çözümlenmek ve hak dağıtmak çelişki si içindedir. Kişisel hakları en geniş çap ile dikkate aldığı halde, toplumsal haklara aynı genişlikle sırt çevirmektedir.

Bu kanunun hazırlanışındaki amaç, özel teşebbüsün desteklenmesi olduğu halde sermaye gücünden yararlanma olanaklarını yok eden çelişilere yer verilmiştir. Anarşik bir yönetime kaynak yapılmıştır. Yerli ve yabancı, hiç bir girişimciye yatırım güvencesi verememektedir.

Bunun tedbiri, sadece kanunların düzeltilmesi olamaz. İçine taş sayılan maddeleri de alan yeni bir kanunun, günümüzün madencilik koşullarına ve sermaye düzenine uygun düşecek kurallara yer verilerek hazırlanmasıdır.

4 — Maden kaynaklarıyla ilgili yönetim düzenimiz, teknik kuruluşlarımızın çalışmalarını aynı paralele yöneltmek için yetenekli bir örgütün koordinatörlüğünden ve yol göstericiliğinden yararlanmak yerine, kişisel dirayete dayatılmıştır. Ne derecede ehliyetli olurlarsa olsunlar, politik rüzgârlar önünde yapraklar gibi uçuşan kişilerle beraber, yetenekli olanlarının kurduğu güzel düzen de birlikte yıkılmaktadır. Yönetim kademlerinde pişmeden, politika ağırlığı ile gelen yönetici-

1er ise, ehliyetleri ne olursa olsun teknolojiye yönelmemektedirler.

En kötü olanı da, geçmişin acı veya tatlı derslerinin, ibret bilgileri olarak derlenme olanağına kavuşmadan kaybolmasıdır.

Politikanın dalgalı ve güvencesiz egemenliğine karşı, yerli ve yabancı, muvafık ve mu

halif bütün sermaye sahipleri aynı ölçüde güçsüz kalabilirler. Yatırımlara güvence sağlamak için bu duruma bir son vermek gerekir. Bunun için de Batıda olduğu gibi, teknolojiyi egemen kılan ve politika etkisinden uzak olarak uygulayan bir yönetim örgütü kurmak ve böylece tarafsız bir yetki ve sorumluluk vücuda getirmek gerekir.

Sfe=L^S^i^!S:İP

" işte Makine Mühendislerinin Kurduğu Bir Kuruluş,,

S O M T A Ş

Siz Madencilerin Hizmetinde

Gevher zenginleştirme ve maden işleme tesisleri, Kırıcı, değirmen, konveyör, vinç, vagonet boşaltma ve yükleme tesisleri elek imalatı işlerinizde, müşavere ve mühendislik hizmetlerinizde sizinledir.

« BENTONİT İhtiyacınız İçin »

I O I T A Ş

KURŞUNLU BENTONİTLERİ

4 ayrı incelikte öğütülmüş olarak.

SOMTAŞ

SANAYİ ORGANİZASYON MÜHENDİSLİK ve TİCARET A.Ş.

Selânik Cad. 35/3 Yenişehir-ANKARA

Tel: 17 57 68